

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

Магістерська робота

Освітній ступінь – магістр

на тему: **“РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І
ЗДОРОВ’Я, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ”**

**“The investigation of crimes against persons’ life and health, committed
by women”**

Виконала студентка 2-го року навчання

Спеціальності

081 Правознавство

Сов’як Тетяна Борисівна

Керівник магістерської роботи:

Удовенко Жанна Володимирівна

Доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального права,

Кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент _____

Магістерська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

Київ 2021

Декларація
академічної доброчесності
студентки На УЖМ

Я, Сояк Тетяна Борисівна, студентка
2 року навчання факультету правничих
наук спеціальність Право.

адреса електронної пошти tsoyak1@gmail.com.

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
"Розв'язування злочинів проти життя і
здоров'я, великих тяжкостей" відповідає
вимогам академічної доброчесності та не містить
порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення
про академічну доброчесність здобувачів На УЖМ
від 04.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія
роботи є вичащеною і готовою до перевірки.
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність
критеріям академічної доброчесності, у будь-який
спосіб, у тому числі: перевірення змісту роботи
та формування звіту про відповідність за допомогою
електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в
репозиторіях та базах даних університету
для порівняння поті та майбутніх робіт.

12.05.2021

Сояк Т.Б.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ	5
1.1. Поняття та елементи криміналістичної характеристики злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками.....	5
1.2. Особливості типових елементів злочинів проти життя і здоров'я особи, вчинених жінками	10
1.2.1. Особливості способу вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками	11
1.2.2. Психологічні особливості жінок, які вчинили злочини проти життя та здоров'я особи	15
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ.....	22
2.1. Типові слідчі ситуації при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками.....	23
2.2. Висунення слідчих версій та планування розслідування.....	34
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ	51
3.1. Особливості тактики допиту жінки-підозрюваної у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи.....	51
3.2. Особливості тактики обшуку при підозрінні жінки у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи.....	61
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи полягає у тому, що з давніх давен у суспільстві склались стереотипні уявлення про чоловічу і жіночу поведінку, суть яких полягає у тому, що з кримінальною діяльністю у нас асоціюється чоловік і аж ніяк не жінка. Проте, зараз як ніколи, відбувається трансформація сприйняття жінки, її ролі і обов'язків у суспільстві, і це відповідно впливає на різні сфери життя. Враховуючи те, що раніше жіночій злочинності приділяли не значну увагу, бо її рівень був низький, то на даний момент спостерігається ріст жіночої злочинності.

Питома вага жінок, які вчиняють злочин, не є великою, зокрема, за останні роки вона становить близько 10-12% від загальної злочинності [1, с. 49]. У той же час, у новинах все частіше можна побачити чи почути про жахливі злочини, які вчиняють жінки. Ми бачимо, що таке явище як жіноча злочинність досить згубно діє на усе суспільство, а тема розслідування і попередження злочинів проти життя і здоров'я людини, вчинених жінками, стає все актуальнішою, адже дані злочини становить особливу суспільну небезпеку, що обґрунтовується соціальною і біологічною роллю жінки, а саме її роллю як матері [2, с. 152].

На підтвердження того факту, що тема жіночої злочинності потребує все більшої уваги і ґрунтовного дослідження, можемо згадати про те, що за останні роки не лише науковці присвячують свої роботи даній темі, вона популяризується і серед мас завдяки фільмам та серіалам на дану тематику, для прикладу “Why women kill”, “Orange is the new black”.

Ступінь дослідження теми. Тема дослідження досить опосередковано, в той час як криміналістичну характеристику злочинів, що вчинили жінки, досліджували Т. В. Корнякова, Р. Перелигіна, В. О. Меркулова, О. Надьон, Х. Г. Янкова, про особливості розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками, наукових праць немає. Тим не менш, за теоретичну основу ми будемо брати загальні дослідження таких науковців як Р.С. Белкін, О. В. Синчук, П.С. Гарасим, І.В. Загородній, В.В. Логінова, Н. А. Жерж, А.О. Антошук та інші.

Дослідницьким питанням магістерської є розроблення особливостей розслідування злочинів проти життя та здоров'я, вчинених жінками.

Метою магістерської роботи є дослідження особливостей розслідування злочинів проти життя та здоров'я, що вчинені жінками, а також дослідження необхідності прийняття належних заходів щодо підвищення ефективності діяльності по розслідуванню даних злочинів.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі *завдання*:

1. Проаналізувати поняття криміналістичної характеристики злочинів.
2. Виділити та проаналізувати елементи криміналістичної характеристики злочинів проти життя і здоров'я особи, які відрізняють жіночу злочинність від загальної.
3. Визначити слідчі ситуації щодо розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками.
4. Додати слідчі версії щодо розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками.
5. Проаналізувати особливості тактики допиту жінки-підозрюваної у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи та обшуку її житла.
6. Сформулювати власні пропозиції шляхів покращення процесу розслідування з метою підвищити ефективність слідчих (розшукових) дій та запобігти зростанню жіночої злочинності.

Наукове значення одержаних результатів полягатиме у тому, що в роботі буде здійснено дослідження особливостей розслідування злочинів проти життя та здоров'я, вчинених жінками, проаналізовано ряд наукових положень, та сформульовано ряд висновків і рекомендацій щодо вдосконалення слідчих ситуацій та версій, проведення слідчих (розшукових) дій, що відображають нові наукові положення та висновки.

Практичне значення одержаних результатів полягатиме в тому, що вони можуть бути використані у різних сферах діяльності, зокрема: у науково-дослідній сфері; у науково-методичній роботі; практичній діяльності з розслідування злочинів та в освітньому процесі.

РОЗДІЛ 1 КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ

1.1. Поняття та елементи криміналістичної характеристики злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками

Перш ніж розпочати з питання дослідження криміналістичної характеристики злочинів, потрібно розглянути окремі наукові положення щодо теоретичної моделі криміналістичної характеристики злочину.

Науковець П.В. Берназ влучно зазначив, що “криміналістична характеристика злочину виникла не відразу, а в результаті тривалого шляху розвитку всієї криміналістики...” [3, с. 35]. Формування та розвиток поняття “криміналістична характеристика злочину” умовно поділяють на етап радянський та сучасний [3, с. 35].

Починаючи з радянського етапу, варто згадати, що вперше термін “криміналістична характеристика злочину”, як зазначає П. В. Берназ, у 1967 р. був використаний О.Н. Колесніченко в авторефераті докторської дисертації “Наукові та правові основи розслідування окремих видів злочинів” [3, с. 35]. Хоч він і перший вжив дане поняття, проте, як далі пише П. В. Берназ, розгорнутий зміст йому вперше надав саме Л. О. Сергєєв, який визначав, що зміст криміналістичної характеристики містить наступні елементи: “спосіб вчинення злочину; обстановку і умови, в яких вчинено злочин; обставини, пов'язані з предметом злочинного посягання, суб'єктами і суб'єктивною стороною злочинів; схожі зв'язки конкретного злочину з діями, які не є кримінально караними” [3, с. 35].

На даному етапі радянські науковці намагалися дати визначення поняттю криміналістичної характеристики, адже уже розуміли його важливість для практики.

Зупинитися ми б хотіли на декількох науковцях, які присвятили свої роботи темі криміналістичної характеристики злочину і, на нашу думку, сформуvalи досить цікаву та глибоку позицію з даного питання.

Перш за все, необхідно зазначити про групу науковців, які вважають, що криміналістичною характеристикою злочинів повинна бути сукупність певних відомостей, даних або інформації. До цієї групи можна віднести, серед інших, О.Н. Колесніченко та О.В. Коновалову, про яких також згадує П. В. Берназ, і які визначають, що криміналістична характеристика злочину - це “система інформації про ознаки злочинів даного виду, що мають криміналістичне значення...і слугують побудові та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування” [3, с. 36].

Також, на нашу думку, дуже вдалим визначенням є дослідження професора Р.С. Белкіна, про якого уже згадував П.В. Берназ, зокрема, що криміналістична характеристика злочину – це “абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинне включати характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірних мотиву і мети злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка)” [3, с. 36].

Необхідно зазначити, що радянський етап розвитку поняття криміналістичної характеристики злочинів дав нам багато праць, які послужили базою і фундаментом тих досліджень і наукових надбань, якими ми користуємось на сьогоднішній день.

Другим етапом є сучасний період. Цікавим поглядом на поняття криміналістичної характеристики можна вважати визначення вченого Є.В. Пряхіна, до якого звертається П.В. Берназ і який зазначає, що криміналістична характеристика злочинів – це “заснована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки і види, групи або конкретний злочин, яка має на меті оптимізувати процес розкриття та розслідування злочину” [3, с. 36-37].

Підсумовуючи, із запропонованих визначень бачимо, що в одне поняття вкладається різний зміст, який то звужується, то розширюється. Ми згодні з тим, що криміналістична характеристика злочинів – це системне поняття і зокрема

більше схилиємося до думки Р.С. Белкіна про те, що це абстрактне наукове поняття, яке має орієнтаційне значення для слідчого. Загалом, ми переконані, що усі наукові надбання, починаючи від середини ХХ століття є важливими для криміналістики як науки і саме вони підтверджують той факт, що криміналістична характеристика злочину відіграє надважливу роль у процесі розслідування злочину.

Переходячи до елементів криміналістичної характеристики, важливо зазначити, що криміналістична характеристика злочину є системним поняттям. Як і будь яка система, воно має свої структурні елементи, що взаємопов'язані між собою і являються єдиним цілим [4, с. 175]. Можна припустити, що криміналістична характеристика злочинів, окремі елементи якої взаємозалежні, накладається на конкретний випадок і дозволяє побудувати його імовірнісну модель, яка і дозволяє краще визначити напрямки розслідування, продумати слідчі та інші дії про які ми будемо згадувати у наступних розділах.

Аналізуючи визначення науковців, хочемо зазначити, що більшість авторів виділяють наступні елементи криміналістичної характеристики: “типові слідчі ситуації, під якими розуміється характер вихідних даних; спосіб вчинення злочину; типові матеріальні сліди злочину; особливості особистості злочинця; обстановка злочину (місце, час, інші обставини)”¹ [5, с. 176].

Справедливо відзначає Р. С. Белкін, що такий елемент як “характер вихідних даних до початку розслідування має важливе криміналістичне значення, тому що він виступає основою для висунення версій у кримінальному провадженні” [5, с. 176].

Розглянемо в загальному особливості елементів криміналістичної характеристики злочинів проти життя й здоров'я, вчинених жінками. Щодо способу вчинення злочину доволі доречно зазначив О.М. Ігнатов, посилаючись на Я. Брайніна, що кожен злочин має властивий йому спосіб вчинення, “який

¹ тут і далі переклад мій, якщо не зазначено інше.

являє собою форму прояву злочинного діяння та, відповідно, тісно пов'язаний з наслідком” [6, с. 144].

Поняття способу вчинення злочину досліджували багато науковців, проте у доктрині досі немає єдиного визначення. Ми зауважили з дослідженого матеріалу, що найбільші дискусії проводяться з приводу того чи слід у спосіб вчинення включати і спосіб приховування злочину. Саме це можна вважати основною причиною різних визначень даного поняття.

Вважаємо, що спосіб вчинення найдоречніше визначати як “...форма прояву злочинної дії або бездіяльності (тобто метод, прийом чи сукупність засобів, що використовуються для вчинення злочину)” [6, с. 144].

Говорячи про особливості способу вчинення злочинів жінками, то вони рідко планують як вчинення, так і приховання слідів злочину проти особи, і як зазначає Х. Г. Янкова, в процесі досудового розслідування на допитах вони дають в більшості правдиві показання [7, с. 4]. Далі вона доречно зауважує, що це не усуває можливу появу ускладнень під час проведення слідчих (розшукових) дій [7, с. 4]. У слідчих можуть виникнути труднощі, що пов'язані з психологічними якостями жінки як суб'єкта злочину, адже як зауважує авторка, “після вчинення такого злочину більшість жінок впадає у депресію, іноді досить глибоку...” [7, с. 4]. З іншого боку, звісно бувають випадки, коли жінка хоче приховати вчинений злочин. Це бажання може виникати з різних логічних причин: страх перед покаранням, інколи страх сорому через розголос вчиненого, в деяких випадках не вигідні економічні обставини через які є бажання продовжувати злочинну діяльність. Для прикладу можемо навести справу, у якій жінка, з метою приховати вчинений злочин проти життя особи, спалила будинок [8].

Так як ми уже зазначили, жінки зазвичай не планують способи вчинення злочинів, відповідно вони і не підшукують знаряддя злочину [7, с. 5]. Як зазначає Х. Янкова, “найчастіше (в 82,7% випадків) це були кухонні ножі, ціпки, камені, кухонне приладдя й інші предмети, що знаходилися поблизу й не підготовлені, непристосовані заздалегідь для нанесення тілесних

ушкоджень” [7, с. 5]. Дані предмети є важливими для розслідування, адже саме на них впершу чергу має звертати увагу слідчо-оперативна група при обшуку і саме по особливостях знаряддя злочину можна виявити чи вчинила цей злочин жінка.

Важливе криміналістичне значення має опис типових особливостей (до того ж психологічних) особистості ймовірного злочинниці. Це допомагає пришвидшити пошук підозрюваної, висунути версії про мотив і мету вчинення злочину, спосіб й інші обставини вчинення злочину, про що детальніше буде йти мова у наступних розділах роботи.

У своїй статті С. Корецький аналізує думки науковців, з яких ми можемо зробити висновок, що про особу злочинця ми можемо говорити тоді, коли йдеться про певну систему злочинних дій, адже особистість формується в процесі діяльності [9, с. 114]. С. Корецький зазначає, що “без визначення специфічних рис злочинця, шляхів формування кримінальних нахилів не можливо протидіяти тим чи іншим видам злочинів та злочинністю загалом” [9, с. 115]. Ми повністю згодні і саме тому у другому розділі ми детальніше розглянемо дане питання.

Наступний елемент криміналістичної характеристики, на який би ми хотіли звернути увагу - це місце злочину. Було досліджено, що “злочини проти життя й здоров'я вчиняються, зазвичай, за місцем проживання, у квартирі або домоволодінні” [7, с. 6]. Якщо ж говорити, наприклад, про вбивство матір'ю новонародженої дитини, то тут місце вчинення злочину не конкретне, адже воно вчиняється або під час пологів, або відразу після них, тому можемо вважати, що це відбувається в місці, де жінка народила. Для прикладу, вдома у ванні [10].

Характеризуючи рецидив злочинів, вчинених жінками, слід зазначити про дослідження, які доводять, що “тривале перебування жінки за ґратами не сприяє її перевихованню”, а “у суспільство повертається, як правило, нездорова, морально знівечена жінка”, яка потребує ще більше допомоги ніж перед скоєнням злочину [14]. Очевидно, що жінка, як суб'єкт злочину потребує

значно іншого ставлення і методів перевиховання, аніж чоловіки. Вона потребує особливої підтримки та психологічної допомоги. Дослідження особи злочинниць, а саме психологічних аспектів, також дозволить зрозуміти які ж методи і заходи потрібно вживати для перевиховання жінок, що вчинили злочин.

Закінчуючи розгляд особливостей елементів криміналістичної характеристики злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками, слід зазначити, вони є, і вони яскраво виражені, це проявляється як у ролі жінок у суспільстві, так і їхній внутрішніх, психологічних станах. Спосіб вчинення злочину, який властивий жінкам має свої особливості, до прикладу – це сфера злочину, адже вони найчастіше стаються у побуті. Жінки рідко планують вчинення злочину, а тому для знаряддя злочину зазвичай підбирають предмети, що були під рукою. Також жінки рідко приховують вчинення злочину, проте це тягне за собою інші ускладнення – психологічні. На даний момент методи перевиховання, що застосовують до жінок, а саме ув'язнення завдає їм лише ще більшої шкоди, тому є необхідність переглянути методи боротьби із жіночою злочинністю і задіювати професійний психолого-педагогічний вплив. Говорячи про те які ж саме елементи виділяють злочини проти життя і здоров'я, вчинені жінками - це спосіб вчинення і особа злочинця, у нашому випадку - психологічна складова, про що мова буде йти далі.

1.2. Особливості типових елементів злочинів проти життя і здоров'я особи, вчинених жінками

Як нами було констатовано у попередньому підрозділі, жіноча злочинність відрізняється від загальної, зокрема способом вчинення злочину і особою злочинця. Відповідно, у даному підрозділі метою є розкрити особливості цих двох елементів криміналістичної характеристики злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняють жінки.

1.2.1. Особливості способу вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками

Одразу хотіли б відмітити слова Р. С. Белкіна, про якого у своїй статті писав А. Л. Дудніков, зокрема, що “спосіб вчинення й приховування злочину, точніше, знання про нього, окреслюють шлях пізнання істини по справі, тобто метод розкриття і розслідування” [11, с. 209].

Класифікація способів вчинення злочинів не може бути універсальною, побудованою за єдиною підставою. Ми хотіли б класифікувати способи вчинення злочинів жінками по загальних особливостях, як наприклад, по вибору жертви злочинного посягання, знаряддях вчинення злочинів, характеру самих злочинних дій та по ролі, яку виконують жінки під час вчинення злочину.

Як показують проаналізовані нами справи, до класифікації злочинів по вибору жертви, що вчиненні жінками проти життя та здоров'я, варто виділити вбивство матір'ю новонародженої дитини, умисне спричинення тяжкої шкоди здоров'ю чи смерті чоловіку, або ж іншим малознайомим людям, для прикладу жінці, до якої у злочинниці виникла неприязнь з ревності або ж інших підстав.

Звертаючи увагу на перший з перерахованих видів злочину, його у своїй статті дослідив В.О. Кубальський, який влучно підкреслив, що “у Кримінальному кодексі України передбачений тільки один склад злочину (ст. 117), спеціальним суб'єктом якого є виключно жінка (умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини)” [12, с. 63-64]. Зокрема, він зазначає, що “як правило, такі діяння вчиняються молодими жінками, ще погано адаптованими, тобто які не мають сім'ї, достатнього матеріального забезпечення, свого житла. Вбивство дитини відбувається, як правило, в результаті раннього статевого життя або через неналежні життєві умови для виховання майбутньої дитини.” [12, с. 64].

Як бачимо, найчастіше причиною того, що жінки вбивають своїх новонароджених дітей є фінансові проблеми, труднощі з житлом, не готовність до створення сім'ї. До того ж, зважаючи на те, що зазвичай жінки після пологів

перебувають у особливому психологічному стані, а тому способи, якими вони вбивають дітей, можуть відрізнитись особливою холоднокрівністю.

Наводячи приклад із судового реєстру, хотіли б зупинитись на справі, яка яскраво характеризує на які жорстокі вчинки здатна жінка у особливому психологічному та фізичному стані після пологів. Справа Перечинського районного суду Закарпатської області, у якій жінка, перебуваючи у своїй квартирі після народження дитини, у ванній кімнаті накрила її халатом, а через дві години поклала її в поліетиленовий пакет і віднесла в холодне підсобне приміщення, що спричинило смерть новонародженої дитини через переохолодження організму [13].

Іншою категорією осіб, що найчастіше являються жертвами жінок є їхні чоловіки. Судячи із проаналізованих справ, характерними способами вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи жінками, є, як правило, нанесення тілесних ушкоджень, задушення, а також отруєння. Можемо також одразу зазначити про критерій класифікації способу вчинення злочину за знаряддям злочину. А знаряддями злочину, як ми уже згадували, зважаючи на найчастіше місце вчинення злочину, є предмети побутового призначення, “підручні” предмети, а також інші колючо-ріжучі предмети. Так, наприклад, справа у суді Полтавської області, у якій перебуваючи у власній квартирі о 3 ночі між жінкою та чоловіком виникла сварка, обоє перебували у стані алкогольного сп'яніння [15]. Жінка не заперечує і не приховує того, що вона вчинила вбивство, проте вона стверджує, що була вимушена захищатись, вихопивши рукою із руки чоловіка клинок кухонного ножа та, нанісши йому удар в область шиї [15]. Або до прикладу нещодавня справа із Вінниччини, у якій жінці грозить 15 років ув'язнення за умисне вбивство свого чоловіка, яке вона вчинила кухонним ножом [16].

Також траплялись випадки, коли під час сварки, у станні алкогольного сп'яніння, жінка використовувала тарілку як знаряддя злочину [17].

Не рідкісними є випадки вчинення злочину способом удушення. До прикладу, на Рівненщині коли чоловік спав, дружина задушила його руками та

мотузкою, голову відтяла ножом, а тіло спробувала розчленувати сокирою. Як пояснила вона поліцейським, так вчинила через постійні знущання чоловіка над нею [18].

До того ж, ще один спосіб вчинення злочину, який явно відрізняє жіночу злочинність від загальної – це отруєння.

До прикладу, історично відома така серійна злочинниця як Тамара Іванютина, яку ще називали “Київська отруйниця”. У 1987 році розглядалась справа Тамари Іванютини, яка з мотивів помсти і користі отруїла 40 осіб найнебезпечнішим талієм [19]. Цікаво зазначити, що Т. Іванютина розповіла слідству, що вона “спочатку випробувала дію отрути на сусідських курях та кішках. Експериментувала з кількостями – знала, яку дозу дати, щоб людина злегка захворіла, а яку – щоб напевно померла. При цьому її нітрохи не хвилювало, в яких муках помирають її жертви” [19]. Іншим прикладом може бути ситуація, коли жінка, представляючись лікаркою з поліклініки, приходила у квартири до літніх пенсіонерів, міряла їм тиск і пропонувала пігулки, які насправді були снодійними препаратами [20]. Таким чином вона отруювала пенсіонерів з корисливих мотивів [20].

Р. Перелигіна, провівши дослідження і аналіз кримінального законодавства окремих країн, виділила, що зокрема у Норвегії, Ізраїлі, Туреччині та Франції використання отрути з метою вбивства визначається тяжким злочином [2, с. 42] Пояснюється це тим, що даний спосіб вбивства є особливо небезпечним, оскільки він може маскувати злочинний характер настання смерті особи [2, с. 42]. Як зазначає Р. Перелигіна: “при розтині виявляється лише безпосередня причина загострення якого-небудь захворювання (напад стенокардії, гостра серцева недостатність та ін.)” [2, с. 42].

Відповідно, ми згодні із тим, що виникає необхідність внести зміни до ч.2 ст. 155 КК України і, як зазначає авторка “вважати вбивство людини шляхом отруєння кваліфікуючою ознакою даного злочину” [2, с. 42].

Продовжуючи класифікацію способу вчинення злочину за критерієм вибору жертви, крім самих дітей та чоловіків, варто виділити інших жінок, до

яких злочинниці відчують неприязнь, ревність. Детальніше про психологічний аспект ревнощів мова буде йти у наступному розділі, але до прикладу наведемо справу. На Закарпатті 41-річна жінка убила свою приятельку через ревність до чоловіка, з яким вони проводили вечір [21].

Аналізуючи справи, ми пересвідчилися, що часто трапляються ситуації, коли жінка не наслідуються сама здійснити вбивство, а виступає замовником. До прикладу, у Тереховлі 2008 року обвинувачена намагалась повернути колишнього чоловіка, однак їй це не вдалося зробити. У зв'язку з безсиллям звичайних прохань, на ґрунті ревнощів, у обвинуваченої виник злочинний намір заповідати смерть чоловіку. Вона замовила вбивство за 8 тисяч гривень у іншого чоловіка [22]. Як бачимо із фактів справи, ревність і неможливість вирішення ситуації іншим чином підштовхнула жінку до вчинення вбивства. Схожі ситуації не є рідкістю, до прикладу, у с. Тополівка жінка разом із чоловіком замовили вбивство іншої жінки за 7 тисяч гривень [23].

Іншим випадком, який відрізняється детальним плануванням, є ситуація на Івано-Франківщині, коли жінка планувала замовити вбивство свого колишнього чоловіка, яке мало статись за кордоном, що забезпечило б їй алібі [24].

Причини того, що жінки замовляють вбивство, а не вчиняють його самостійно, є дуже різні обставини – починаючи від неналежної фізичної підготовки і закінчуючи страхом перед картиною вбивства.

Як бачимо, способи якими жінки вчиняють злочини проти життя та здоров'я відрізняються від способів, якими злочини вчиняють чоловіки. Яскраво виражаються особливості місця і предметів вчинення злочину, що зумовлене більшістю побутових злочинів, особливістю також постають мотиви злочину, що виражаються у жертві злочину - це зазвичай чоловіки злочинниць, або жінки, до яких вони приревнували, або діти, якщо ми говоримо про вбивство новонародженої дитини.

Насправді ми переконалися, у жінок є безліч психологічних особливостей, на які варто звертати увагу і з якими варто працювати, адже саме вони можуть

допомогти викрити злочин та запобігти вчиненню нових. Саме тому постає необхідність детальніше дослідити психологічні особливості жінок, які вчинили злочин проти життя і здоров'я особи.

1.2.2. Психологічні особливості жінок, які вчинили злочини проти життя та здоров'я особи

Історично складалось так, що значення жіночих психофізичних властивостей дуже перебільшували [25, с. 8]. Не можемо не звернутись до праці В. О. Меркулової, яка говорить про те, що уже довгі роки, починаючи з часів Руської правди, "...спостерігається явне перебільшення значення психофізичних особливостей жінок, узгодження їхньої надмірної збудливості, імпульсивності, фізичної слабкості із виявами жорстокості, схильності до злочинного поведіння..." [25, с. 8].

Можемо припустити, що це пов'язано із стереотипним мисленням і сприйняттям жінок виключно як слабкої статті, які довгий час жили у патріархальному суспільстві, були обмежені у правах та можливостях. Ефективність розслідування злочинів, вчинених жінками, крім іншого, залежить від ступеня врахування їхніх особистісних властивостей та якостей. В літературі даному питанню приділяли й приділяють значну увагу, проте ми переконані, що настав час остаточно позбуватись від стереотипних переконань і об'єктивно визначати особливості жінок, що вчинили злочин.

Увагу хотіли б звернути на дуже змістовну і якісно написану монографію В.О. Меркулової. Говорячи про біологізацію причин жіночої злочинності, вона згадує про Ч. Ломброзо: "оголосивши той факт, що жінка перебуває на нижчому рівні органічного розвитку, ніж чоловік, Ч. Ломброзо вважав її більш злочинною" [26, с. 28]. Зокрема, В.О. Меркулова зазначила погляди Ч. Ломброзо, який був переконаний, що "жорстокість є засіб захисту і зброя лише слабкої істоти, і жінка, як таке, не будучи в стані покінчити одним ударом зі своїм ворогом, задовольняється хоч тим, що мордує і катує його по можливості більше. Жорстокість жінки є наслідком її пристосування до життя і є, подібно

підступництву і хитрощам, результатом її фізичної безпорадності. Будь-яка жінка, - вважає автор, - у глибині душі своєї жорстока, і навіть найлагідніша з них поводить ся нелюдськи з тим, хто її ображатиме, тому що в жорстокосердості полягає її оборонна і наступальна зброя” [26, с. 28].

Як вона доречно підсумувала, що “незважаючи на неправильну вихідну позицію про природженість злочинних якостей особистості, Ч. Ломброзо вперше надавав особливого значення особистості злочинців при поясненні причин злочинної поведінки”, він жеж “першим приступив до систематичного вивчення особи жінки злочинниці” [26, с. 29].

Ще в 1902 році, пише Л.О. Шевченко, “емпіричні дані дослідження жінок, що скоїли вбивства, направили лікарку П.Н. Тарновську на пошуки специфічних особливостей особистості жінок-вбивці та мотивації їх злочинної поведінки” [27, с. 225]. Про неї також згадувала В.О Меркулова, зокрема про те, що лікарка вважаю біологічну схильність причиною злочинної поведінки жінок-вбивць [26, с. 30]. Проте, вона запримітила, що “така схильність до злочину виявляється в тому, що несприятливі умови життя, виховання...втягують схильного до вчинення злочину” [26, с. 30]. Дана думка притаманна не їй одній, багато вчених притримуються позиції, що причиною жіночої злочинності є саме несправедливі і жорстокі умови, в яких опиняється жінка. Якщо говорити про прихильників думки про вплив на злочинність жінок як фізичних, так і соціологічних чинників, то варто згадати італійського кримінолога Е. Феррі про якого також писала В.О. Меркулова [26, с. 30]. Він зазначав, що материнські функції жінки “...відбирають стільки сил, що затримують біологічний розвиток; за “психікою” жінки займають становище між дитиною і дорослим” [26, с. 30]. Тим не менш, вона підкреслює, що Е. Феррі вважав, що жіноча злочинність “не є наслідком самих лише біологічних властивостей, а є результатом одночасного впливу в кожному конкретному випадку обставин соціального характеру” [26, с. 30]. Про біологічну неповноцінність жінок ми погодитись не можемо, проте про вплив обставин соціального характеру – однозначно.

Також вважаємо обов'язковим згадати про дослідження, описане Л.О. Шевченко, яке проводилося у Качанівській виправній колонії Харківської області (№54), де відбували покарання жінки, яких вперше засудили до позбавлення волі [27, с. 225]. “Загальний обсяг вибірки досліджуваних 217 осіб, віком від 19 до 47 років, які відбувають покарання за скоєння злочинів проти життя і здоров'я особи” [27, с. 225]. За результатами досліджень було встановлено, що у структурі особистості жінок найбільш вирішальним чинником, який провокував жінок на скоєння злочину була “депресивна тенденція”, “поганий настрій”, “емоційна чутливість” та ін [27, с. 225]. Жінки, що потрапили у список досліджуваних відчували сильну втомленість від напружених ситуацій, нездатність витримати щоденні турботи, були скарги на стан здоров'я, вона відчували, що оточуючі люди не дуже високі в своїх моральних поглядах [27, с. 225]. Очевидно, що злочинницями стають жінки, які опинились у скрутній ситуації, які потребували допомоги психологічної і якби вони вчасно отримали її, можна було б запобігти вчиненню злочинів. Це дозволяє нам говорити проте, що дане питання потребує ретельнішого дослідження і потреби застосовувати профілактичну роботу, надавати психологічну допомогу та підтримку з боку професіоналів.

Іноді жінки вчиняють вбивство в стані афекту, особливо, коли це виникає на ґрунті ревнощів. Прикладом виступає справа, у якій жінка у стані афекту вбила свого брата через його постійні знущання над нею та їхньою матір'ю [28]. А також справа, у якій жінка нанесла смертельний удар у серце своєму чоловіку через ревність до дівчини, з якою він спілкувався [29]. Ситуація відбулась, коли обоє були у стані алкогольного сп'яніння. Вони сиділи із друзями у квартирі, пили пиво, жінка поцікавилась у чоловіка про дівчину з якою він розмовляв по телефону і попросила взяти його телефон, щоб подзвонити тій дівчині. Чоловік їй відповів, що дівчина спить і тому вона не візьме слухавку. Жінку це образило і на емоціях, вона схопила з колодки для ножів один ніж і встромила у серце чоловіку. Сама ж вона одразу призналась у вчиненому і під час свідчень зазначала, що не розуміє як це відбулося [29].

Насправді ми хотіли б зазначити, що показання свідків у даній справі, навели нас на думку, що швидше за все, причина була не лише у ревнощах, але і у внутрішніх проблемах сім'ї, розлученні і у питанні опіки над дітьми. Саме зі слів свідків стає зрозуміло, що вона нанесла удар чоловіку після того, як вони почали говорити про те, з ким будуть діти після розлучення [29]. Як бачимо, дана ситуація стала результатом наявності певних сімейних труднощів. У жінки була потреба у психологічній допомозі, і якщо б вона вчасно її отримала, можна було б попередити вчинення злочину.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що часто причиною правопорушень жінок є домашня жорстокість із боку жертви, найчастіше чоловіка. Хоч наше суспільство зараз і піднімає теми домашнього насильства, заохочує жінок говорити про те, якщо вони стали жертвою, підтримують їх у цьому, однак, наші жінки, на жаль, не зовсім готові до того, щоб відкрито заявити про те, що їхній чоловік їх б'є чи психологічно знущається. Як результат, ці стримані емоції у собі, ця образа на знущання в один момент виринається на ззовні і проявляється у злочинних діях. Або, говорячи про це, їм не надають ні належну допомогу, ні захист.

Як зазначає О. Надьон у своїй статті “Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ”: “85% насильницьких злочинів, скоєних жінками, стали реакцією на неправомірну поведінку потерпілого (пияцтво, знущання, бійки)”[14]. Причини терпіння домашнього насильства можуть бути дуже різними: від фінансових і відсутності місця, куди можна було б втекти і до недовіри до правоохоронних органів. В результаті, образа накопичується і в один момент може відобразитись у вчиненні злочину.

Дані твердження підкріплюються також дослідженнями В.О. Меркулової, зокрема тим, що “найбільшу питому вагу серед жіночої насильницької злочинності становлять вбивства на сімейно-побутовому ґрунті, вчинені жінкою внаслідок провокуючої, протиправної поведінки потерпілого, коли жінка вдається до вбивства як до самозахисту, доведена до відчаю пияцтвом, побоями, знущанням чоловіка” [25, с.14].

І цікавим є те, що судова система не зовсім об'єктивно і досить поверхнево аналізує аспекти даних злочинів. В.О. Меркулова навела дані про те, що “у 84,5 % досліджених обвинувальних вироків судом було зафіксовано, що потерпілий систематично пиячив, бив її, знущався”, проте лише у 19,5 % випадків факт провокуючого, протиправного поведіння потерпілого розглядався судом як пом'якшуюча провину обставина [25, с. 19].

Очевидно, що така ситуація має змінюватись і повинні вживатись відповідні заходи, щоб рішення у схожих справах приймались справедливими, з розумінням усіх обставин. Ми переконані, що зміни повинні починатись із моменту розслідування злочину, і такий елемент криміналістичної характеристики злочину, вчинених жінками, як особа злочинця, зобов'язаний досліджуватись ґрунтовно і без стереотипних упереджень. До того ж, як доречно зазначає Р. Перелігіна, що необхідно підвищувати обізнаність суспільства щодо того, що не лише жінки, але й чоловіки можуть бути жертвами насильства, зокрема через ЗМІ, а також необхідно створювати і розширювати організації допомоги як чоловікам, так і жінкам, які зазнали знущань від партнера [2, с. 158].

Проаналізувавши наведену вище інформацію, хотіли б виділити, що психологічна особливість жінок, що вчиняють злочин проти життя та здоров'я є складною і багатогранною проблемою, яка обов'язково повинна враховуватись при розслідуванні злочинів. На нашу думку, не біологічна неповноцінність жінки є причиною її злочинності, а ті соціальні умови у яких вона опиняється. І як зазначає Р. Перелігіна: “жіноча злочинність – це наслідок руйнування жіночої культури, і тому, пошук шляхів впливу на неї має неабияке значення” [2, с. 164]. Саме робота із психологічною складовою може врятувати багато жінок від судимості і їхніх жертв від травм чи смертей, а не засудження, яке доволі згубно діє на жінку. Якщо вчасно забезпечити професійну соціальну, психологічну чи психіатричну допомогу, то можна запобігти вчиненню злочинів жінками.

Необхідність прийняття сукупності науково-обґрунтованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності по розслідуванню злочинів, вчинених жінками обумовлена соціально-економічними змінами, що відбулися останнім часом. Наслідком цих процесів з'явилося збільшення кількості вчинених цієї категорією злочинів, структурні динамічні і якісні зміни.

Було досліджено, що однозначного визначення поняття криміналістичної характеристики немає. Пов'язано це з тим, що різні вчені включають різні елементи у дане поняття, вони його то звужують, то розширюють. Однак, однозначні вони у тому, що криміналістична характеристика злочину є доволі важливою для ефективного розслідування. Тим не менш, ми зупинились на тому, що криміналістичну характеристику злочинів, вчинених жінками можна визначити як систему взаємозалежних і взаємообумовлених наступних елементів: характер вихідних даних; способи вчинення злочинів; способи приховання злочинів; типові особливості особистості жінки, яка вчинила злочин; характеристика місця, часу і предмета злочинного посягання.

Проаналізовано особливості елементів, які відрізняють жіночі злочини проти життя та здоров'я особи, а саме спосіб вчинення злочину та особу злочинця.

Характерними способами вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи жінками є нанесення тілесних ушкоджень підручними предметами, отруєння та задушення. Ми прийшли до висновку, що підтвердилось дослідженнями науковців, що найчастіше жінки вчиняють злочини проти життя і здоров'я особи на сімейно побутовому ґрунті, внаслідок провокуючої та протиправної поведінки потерпілого. Предметами злочину зазвичай є кухонний ніж, мотузка, тарілки. До того ж, особливістю варто виділити те, що жінки схильні замовляти вбивство, адже по різних причинах не готові це вчинити.

Варто виділити особливий спосіб вчинення вбивства - отруєння, що вважається суто жіночим способом вчинення злочину. Зважаючи на небезпеку такого способу злочину, вважаємо за доцільне внести зміни до ч.2 ст. 115 КК

України і вважати вбивство людини шляхом отруєння кваліфікуючою ознакою даного злочину.

Було встановлено, що найчастіше жертвами жінок є їхні чоловіки, жінки, до яких вони приревнували свого чоловіка, або ж власна новонароджена дитина. Аналізуючи погляди науковців, ми не згодні з тим, що причиною даних злочинів є жіноча біологічна неповноцінність, а переконані, що саме соціальні фактори впливають на злочинний вибір жінок – економічні чи сімейні труднощі, проблеми психологічні, важкі умови життя і інші труднощі.

Також були проаналізовані дослідження, що підтверджують, що в'язниця згубно діє на жіночу психіку і зважаючи на виняткову особливість такого елемента криміналістичної характеристики як особа злочинця, ми переконані, що настав час змінити підходи до перевиховання жінок.

Тому підсумовуючи все вищесказане, ми переконані, що криміналістична характеристика злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками є надважливою для розслідування даних злочинів, і саме ретельний аналіз всіх елементів та врахування усіх особливостей допоможе підібрати правильні кроки на шляху встановлення достовірних даних, а також методи і заходи по зменшенню жіночої злочинності та превенції майбутніх злочинів.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ

Згідно із ст. 2 КПК України одним з головних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідуванні і судового розгляду [30]. Важливість процесу розслідування важко переоцінити, адже від нього залежить доля не однієї людини.

Процес розслідування, як в принципі і будь який інший процес, для ефективності аналізу варто розділити на певні етапи. І не дивно, як зазначає Г. Москаленко, ще біля 1959 року Р. С. Белкін виказав думку про те, що періодизацію розслідування потрібно розглядати у трьох етапах: початковий, наступний і завершальний [31, с. 376].

Кожен із даних етапів має свої властивості, що включають певний набір кроків при розслідуванні. Кримінальні події можуть бути дуже динамічними та непередбачуваними, тому чітке знання алгоритму дій є доречним на кожному із трьох етапів.

Водночас, хотіли б звернути увагу на позицію В. М. Шевчука, який стверджує, що “поділ процесу розслідування на етапи не можна абсолютизувати й розглядати як непорушний закон” [32, с. 48]. Дослідник переконаний, що розмежування початкового і наступного етапів моментом пред’явлення обвинувачення не є коректним і приєднується до вчених, що ставлять дане розмежування під сумнів [32, с. 50].

Безперечно, що періодизацію розслідування не можна абсолютизувати і розглядати як непорушний закон, проте ми переконані, що для методики розслідування виділення трьох етапів є важливим моментом. Зважаючи на те, що логічно було з нашого боку присвятити даний розділ початковому етапу розслідування, зосередимо нашу увагу саме на ньому.

У будь-якому кримінальному провадженні перші кроки найважчі і чи ненайважливіші. Від того як почнеш, залежить подальший розвиток подій, а особливо це стосується початкового етапу розслідування.

Початковий етап розслідування характеризується визначенням загального напрямку розслідування, на ньому висуваються і перевіряються слідчі версії, плануються подальші дії. Як доречно зазначає А. Мазур у своїй роботі “Межі початкового етапу розслідування”: “помилки на початковому етапі, неправильна оцінка слідчої ситуації та інші прогалини у слідчій діяльності з великою ймовірністю негативно вплинуть на встановлення істини у кримінальному провадженні” [33, с. 435].

Відповідно, на цьому етапі важливо встановити підтвердження чи спростування початкових припущення про деталі злочину і саме тут важливого значення набувають слідчі ситуації.

2.1. Типові слідчі ситуації при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками

У даному підрозділі ми детальніше розглянемо суть і значення слідчих ситуацій під час розслідування, а також виділимо найтипівіші слідчі ситуації, що характерні злочинам проти життя і здоров'я, що вчинені жінками.

Як доречно зазначає, І. В. Загородній, “на початку досудового розслідування стосовно більшості фактичних обставин, які стосуються події злочину і винуватості у його вчиненні окремих осіб, можна скласти не істинне, а лише ймовірне уявлення” [34, с. 101]. Як далі деталізує свою думку науковець: “...слідчому нерідко взагалі не відомо, чи було вчинено злочин, або це був нещасний випадок чи інсценування, ким саме вчинено діяння, з якою метою і за яких обставин, усе це пояснюється браком (неповнотою, суперечливістю) доказової інформації” [34, с. 101]. Відповідно, на початковому етапі розслідування важливим завданням постає визначення слідчих ситуацій, адже вони прокладуть основу подальшому плану розслідування.

Безумовно, неможливо розробити рекомендації до кожної із слідчих ситуацій, адже кожна ситуація унікальна, проте мова може йти про типові слідчі ситуації, тобто гнучкі рекомендації з найбільш оптимальними шляхами вирішення.

Поняття слідчої ситуації є важливим моментом у процесі розслідування злочинів, тому звернімося до деяких поглядів науковців.

Як зазначає Р.С. Белкін, перше відоме нам визначення слідчої ситуації запропонував видатний вчений-криміналіст А. Н. Колесніченко у 1967 році [35, с. 134]. Зокрема, він стверджував, що слідча ситуація це “певне положення в розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу і виникаючими в зв'язку з цим конкретними завданнями його збирання і перевірки” [35, с. 134-135].

Як далі у своїй праці продовжує науковець Р.С. Белкін, наступне визначення слідчої ситуації було здійснене в 1972 р В. Е. Корноуховом [35, с.135]. На нашу думку, він дуже доречно визначив слідчі ситуації “однією з закономірностей, властивих процесу розслідування” [35, с.135]. Аналізуючи матеріали про етапи розслідування злочину, ми дослідили, що по-суті кожен етап розслідування характеризується певною слідчою ситуацією, що і змінюється залежно від етапу, тобто із зміною етапу злочину, змінюється і слідча ситуація, що робить її однією із закономірностей, властивих процесу розслідування.

Розглядаючи детальніше погляди науковця В. Е. Корноухова, варто звернутись безпосередньо до визначення поняття слідчої ситуації. Він стверджував, як пише Р. Белкін, що під слідчою ситуацією слід розуміти “об'єктивно повторюване положення в процесі розслідування, обумовлене фактичними даними, яке визначає процес виявлення, збирання доказів” [35, с.135]. “Типові слідчі ситуації визначаються з урахуванням етапів розслідування, що в більшій степені конкретизує процес виявлення, збирання доказів” [35, с.135]. Аналізуючи дане визначення, професор Р. Белкін дійшов до важливого висновку, зокрема, що В. Е. Корноухов “дав характеристику не

стільки самі слідчі ситуації, як типові слідчі ситуації і поставив в залежність формування даних типових слідчих ситуацій від наявності доказів, якими володіє слідчий орган у певний момент розслідування” [35, с.135].

Проте, вкінцевому результаті, найбільш вдале визначення було запропоновано самим Р. С. Белкіним, який стверджував, що “слідча ситуація - це сукупність умов, в яких у конкретний момент здійснюється розслідування, іншими словами та обстановка, в якій протікає процес доказування” [35, с. 139].

Результатом такої насиченої кількості поглядів на визначення слідчої ситуації стало формування двох підходів до визначення даного поняття - на широкий і вузький. Широкий підхід передбачає, що слідча ситуація – “це сукупність тих усіх умов, у якій здійснюється розслідування” [36, с. 126]. В той час як “прихильники вузького підходу намагаються виокремити основні елементи слідчої ситуації, надаючи вирішального значення компонентом інформаційного характеру” [36, с. 126].

Враховуючи усі наведені вище визначення, ми бачимо, що наявна велика кількість визначень поняття слідчої ситуації і це підводить науковців до моменту типізації слідчих ситуацій, що дозволяє вибрати найоптимальніший тактичний прийом розслідування.

Вчені, “з метою створення для слідчих і оперативних співробітників сприятливіших умов по освоєнню знань про можливі варіації виникнення і розвитку слідчих ситуацій, які з’являються при розслідуванні злочинів, а також для систематизації існуючих знань”, використовують класифікації слідчих ситуацій [37, с. 87].

Перед тим як переходити безпосередньо до класифікації слідчих ситуацій, що властиві розслідуванню злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками, хотіли б виділити фактори, про які знають вчені-криміналісти і які впливають на саме формування слідчої ситуації.

В доктрині виділяють суб’єктивні та об’єктивні фактори, або ще їх називають умовами, що впливають на формування слідчої ситуації. Науковець Р. Белкін зазначає, що “поєднання і результати впливу всіх цих факторів

зумовлюють індивідуальність слідчої ситуації в момент розслідування, її зміст, тобто конкретну сукупність умов, в яких доводиться або доведеться діяти слідчому” [35, с. 140]. До об'єктивних факторів відноситься, для прикладу наявність і характер наявної доказової і орієнтованої інформації у слідчого, наявність і стійкість існування ще невикористаних джерел доказової інформації, джерела доказів, тактичні прийоми і методики, які використовуються при розслідуванні злочинів та інше [35, с. 140].

В той час до суб'єктивних факторів відносять, зокрема, психологічний стан осіб, що підозрюються у злочині; психологічний стан слідчого, рівень його знань і навичок, практичний досвід; його вміння приймати і реалізовувати рішення в екстремальних умовах; протидія встановленню достовірних даних з боку злочинця і його зв'язків, та інше [35, с. 140].

У аспекті нашого дослідження до суб'єктивних чинників необхідно віднести суспільне і соціальне положення, професійні особливості, вік, освітній рівень жінки-злочинниці, що розслідується, її самооцінку, емоційну стійкість, психічний стан, біологічні особливості тощо.

Як бачимо із зазначеного вище, існує безліч факторів, що впливають на слідчі ситуації, що в свою чергу, говорить про індивідуальність кожної окремої ситуації.

За результатом аналізу, можемо констатувати, що погляди науковців на визначення поняття, а також на класифікацію слідчих ситуацій, є досить не однозначними. Зважаючи на те, що у доктрині немає досліджень про слідчі ситуації злочинів проти життя і здоров'я, що вчинені жінками, ми будемо аналізувати праці науковців про слідчі ситуації на початковому етапі розслідування таких злочинів як нанесення тілесних ушкоджень та вбивства.

Для прикладу, Андрій Іваниця у своїй роботі щодо слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування вбивств через необережність, зазначив, що у науковому колі вони розглянуті недостатньо, хоча їх вивчення, є необхідним [38, с. 153]. Проаналізовані нами особливості криміналістичної характеристики злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками, можуть свідчити про

наявність великого відсотку вбивств жінками саме через необережність. Відповідно, вважаємо за доречне використати дослідження Андрія Іваниці, як дотичне до нашої теми.

Проаналізувавши матеріали кримінальних проваджень щодо вбивств з необережності, автор виділив наступні критерії, за якими можна класифікувати слідчі ситуації на початковому етапі розслідування “за обстановкою скоєння злочину; за обізнаністю працівників правоохоронних органів щодо обставин злочину; за механізмом заподіяння смерті потерпілому; за підставами внесення відомостей про вбивства через необережність до ЄРДР; за даними щодо виявленого трупа; за даними про елементи складу вбивства з необережності; за даними про особу злочинця” [38, с. 154].

У свою чергу автор виділяє лише один критерій, що на його думку, є найбільш доречним - систематизація за механізмом заподіяння смерті потерпілому [38, с. 154]. Серед типових слідчих ситуацій цієї категорії він виділяє сім типів, серед яких ми вважаємо за доречне зосередитись на трьох, що на нашу думку властиві злочинам проти життя і здоров'я, що вчиняються жінками [38, с. 154].

Як зазначає автор, “у слідчій практиці більш поширеними є ситуації завдання удару по життєво важливих органах на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних стосунків, безпосередньо від якого або внаслідок падіння від якого потерпіла особа помирає” [38, с. 154]. Згадуючи справи, проаналізовані у першому розділі, стає очевидно, що дана слідча ситуація властива злочинами, що вчиняють жінки проти життя і здоров'я осіб, адже імпульсивність, непередбачуваність, емоційність - це те, що властиво жіночій злочинності. Для прикладу, на Рівненщині 31-річна жінка завдала своєму чоловіку під час сварки смертельного удару і як зазначає сама жінка, вона не може пояснити як це відбулось, що впринципі і властиво ситуаціям, коли особи діють на сильних емоціях [39]. Або ж справа, коли жінка нанесла один удар кухонним ножом, а вину визначала частково, адже сказала, що це сталось випадково [40]. Також, можемо навести у приклад ситуацію, що склалась між

подружжям, які проживали разом у шлюбі 20 років. Як виявилось під час розслідування злочину, чоловік жінку постійно ревнував, виснажував зясуванням відносин, і під час останнього конфлікту між подружжям, жінка вдарила чоловіка кухонним топірцем. У результаті виявилось, що удар був смертельним [41].

Андрій Іванець четвертою слідчою ситуацією (у нас вона друга) виділяє “заздалегідь не заплановане заподіяння смерті потерпілому через необережність, вчинене знайомими потерпілого з помсти, ревнощів, з інших причин (4%)” [38, с. 155].

Дана ситуація очевидно, що характерна типу злочину, що розглядається у даній магістерській роботі, адже як ми дослідили у першому розділі, вчинення жінками вбивства з мотивів помсти та ревнощів є поширеною практикою. Для прикладу, нещодавно відкрили справу щодо жінки, яка через ревнощі вдарила свого чоловіка ножем у груди [42]. Як зазначають правоохоронці, подружжя спільно розпивало алкогольні напої, після чого на ґрунті ревнощів між ними виникла сварка. В ході конфлікту дружина взяла у руки ніж та вдарила ним у груди свого чоловіка [42].

Також, до даної категорії слідчих ситуацій можемо навести у приклад справу, у якій жінка вбила чоловіка ніжкою від стола на ґрунті ревнощів [43]. Сама жінка пояснила, що і не здогадувалася, що чоловік може померти від її удару. Вона побила його і виставила за двері, бо хотіла прогнати, проте за три години знайшла його на тому самому місці, на якому лишила і викликала швидку допомогу [43].

Шостою типовою слідчою ситуацією (у нас вона буде третьої третьою) А. Іванець виділяє “заздалегідь не заплановане заподіяння смерті потерпілому через необережність, вчинене через злочинну недбалість, родичами або близькими знайомими потерпілого...” [38, с. 155]. Саме до цього типу слідчої ситуації ми можемо віднести частину злочинів, що передбачені у статті 117 Кримінального Кодексу України, а саме заподіяння смерті новонародженій дитині її матір'ю.

Вважаємо за необхідне ще раз наголосити на тому, що “в методиці розслідування окремих видів злочинів як типові мають бути виділені такі слідчі ситуації, які істотно впливають на формування алгоритму дій слідчого” [44, с. 184]. Як було нами уже констатовано, під час початкового етапу розслідування важлива оперативність, тому наявний алгоритм дій у слідчого допомагає забезпечити швидкість у прийнятті рішень і у слідчих діях.

В. Синчук у своїй роботі “Типові слідчі ситуації в методиці розслідування вбивств” класифікує слідчі ситуації при розслідуванні вбивств, насамперед по критерію очевидності [44, с. 185]. Відповідно, щодо початкового етапу розслідування вбивств за наявності трупа типовими він визначає наступні слідчі ситуації.

1. “Одержано повну інформацію щодо всіх елементів криміналістичної характеристики, тобто відомості про місце, час, знаряддя, обстановку, спосіб вчинення злочину, особу жертви та злочинця...” [44, с. 185]. Науковець зазначає, що така ситуація трапляється у 80% випадках розслідування очевидних убивств [44, с. 185]. У нашому випадку, дана слідча ситуація буде дуже актуальною, адже проаналізовані нами справи показали, що особливість більшості злочинів вчинених жінками якраз у тому, що вони не приховують свої дії і швидко зізнаються у вчинених злочинах. Для прикладу, справа, у якій жінка зізналась у скоєнні вбивства подружжя пенсіонерів у місті Ірпінь [45].

2. “Одержано інформацію щодо всіх елементів криміналістичної характеристики за винятком відомостей про мотив вчинення злочину...” [44, с. 185]. Як зазначає В. Синчук, така ситуація можлива при розслідуванні очевидних убивств, коли дії злочинця суперечать його показанням [44, с. 185]. На наше переконання, дана слідча ситуація може бути властива злочинам проти життя і здоров'я, що вчиненні жінками, адже психологічний елемент особи злочинця у криміналістичній характеристиці злочинів, вчинених жінками, є досить складним і характеризується особливими мотивами з боку осіб, що вчиняють злочин. Зазвичай мотиви у жінок-злочинниць очевидні, проте не завжди відомі. Для прикладу, нещодавно жінка у віці 58 років убила свого 29-

річного співмешканя [46]. На даний момент не відомо мотиви вчинення злочину, адже жінка спершу заперечувала свою вину і згодом, заплутавшись у свідченнях, дала правдиві показання, проте не пояснила мотив [46].

3. “Одержано інформацію щодо місця, часу, знаряддя, обстановки, мотиву, способу вчинення вбивства, особи жертви, але невідома особа злочинця” [44, с. 185]. Дана ситуація може складатись про замовленні жінками вбивства, що також досить характерно, зважаючи на досліджені нами особливості у першому розділі [24].

Науковець також наводить приклади слідчих ситуацій, які виникають при наявності зізнання із боку вбивці. Дана типологізація є актуальною для нашого випадку, адже жінки, що вчиняють злочини проти життя і здоров'я, часто виступають із зізнанням у вчиненому. Отже, В. Синчук. наводить наступну класифікацію:

1. “Одержано повну інформацію щодо всіх елементів криміналістичної характеристики і предмета доказування” [44, с. 185]. Дана слідча ситуація цілком властива і злочинам проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки.

2. “Одержано інформацію щодо місця, часу, знаряддя, обстановки, способу, мотиву вчинення злочину, особи жертви і злочинця, але труп жертви злочину не знайдено” [44, с. 185].

В той же час, інша типологізація у нас виникатиме при розслідування злочинів по нанесенню тілесних ушкоджень. Дане питання було досліджене науковцем І. В. Загороднім у дисертації, тому вважаємо за доречне виділяти його класифікацію слідчих ситуацій по злочинах по нанесенню тілесних ушкоджень. Опісля даного аналізу, можемо виділити найактуальніші слідчі ситуації, що властиві злочинам проти життя і здоров'я, вчинених жінками.

Першою є ситуація, коли відомі усі необхідні елементи - “винна особа затримана на місці вчинення злочину, особа потерпілого відома, очевидці вчинення злочину встановленні” [34, с. 114]. Як зазначає автор, 49% з опитуваних слідчих і оперативних співробітників віднесли цю ситуацію до

типової на початковому етапі розслідування нанесення тілесних ушкоджень [34, с. 114-115].

Для прикладу можемо привести ситуацію, яка сталась у Києві, коли жінка викинула свою дитину із 8 поверху [47]. Ситуація була такою, коли відомі усі необхідні елементи, зокрема, жінку було затримано, особа потерпіла відома, до того ж наявні очевидці такого жахливого злочину [47].

Другою слідчою ситуацією є зникнення винної особи з місця події, але наявність первісних даних щодо неї. Як зазначає І. Загородній, така ситуація є найбільш поширеною на початковому етапі розслідування злочинів цієї категорії [34, с. 115-116].

І остання, третя, слідча ситуація – “винна особа зникла з місця події, інформація щодо неї відсутня або вкрай обмежена” [34, с. 116]. Як зазначає автор, дана ситуація “в цілому є менш поширеною порівняно з першими двома – на неї вказали 24% опитаних співробітників поліції” [34, с. 116].

Зважаючи на щойно наведені дані, ми переконані, що розставляючи три перелічені вище слідчі ситуації по поширеності у практиці, третя буде стояти на останньому місці. Як ми уже зазначали, жінкам властиво признаватись у вчиненому злочині. Для прикладу, справа, коли жінка, під час сварки нанесла іншій жінці удари пакетом із скляною ємкістю по голові, проте визнала вину [48].

Також, можливі випадки, коли жінка спершу не хоче признаватись у вчиненому, проте згодом зізнається. Для прикладу, можемо навести справу у якій жінка спершу, розповідаючи подробиці про подію, дуже плуталась у свідченнях, а достовірність її слів викликала сумнів, проте дуже згодом вона уже призналась у вчиненому кримінального правопорушення і вказала правоохоронним органам на знаряддя злочину [49].

Особливу увагу хотіли б приділити слідчим ситуаціям, що виникають при початковому розслідуванні злочину, що вчиняє матір новонародженої дитини. Перш за все А. Антошук у своїй праці “Типові слідчі ситуації та версії на початковому етапі розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої

дитини” виділяє три основні слідчі ситуації. Перша, коли надійшла “заява свідка про відомі йому обставини вбивства матір’ю своєї новонародженої дитини, яке вчинене конкретною особою, підозрюваний не затриманий, інформація про жертву злочину встановлена”; друга, коли “виявлений труп дитини із слідами насильницької смерті, інформація про жертву злочину встановлена, відомості про злочинця відсутні”; і остання, коли “виявлений труп дитини зі слідами насильницької смерті, а інформація про нього і про особу злочинця відсутня” [50, с. 167].

Як доречно зазначив науковець А. Антошук про алгоритм слідчого в розслідуванні вбивства матір’ю своєї новонародженої дитини, що в принципі підходить під інші випадки розслідування злочинів проти життя і здоров’я, вчинених жінками, зокрема, що алгоритм повинен виглядати таким чином: “аналіз наявної інформації; оцінка вихідної слідчої ситуації, висунення версій за основними обставинами події; постановка тактичних задач і планування розслідування; проведення окремих слідчих дій і тактичних операцій щодо перевірки висунутих версій” [50, с. 166]. Встановивши і визначивши слідчі ситуації, ми можемо приступати до наступного логічного і невідомого етапу розслідування - це висунення версії, чому і буде присвячений наступний підрозділ.

Відповідно, аналізуючи типові слідчі ситуації загальної злочинності щодо таких злочинів, як вбивство і нанесення тілесних ушкоджень, можемо виділити особливості, які властиві і злочинам проти життя і здоров’я осіб, що вчиняються жінками. Перш за все, згадаймо ті особливості криміналістичної характеристики, які ми описувала у першому розділі: жінкам властиво признаватись у вчиненому. Саме цей момент є досить важливим для методики розслідування злочинів, адже критерії обізнаності і інформативності є вирішальним по класифікації слідчих ситуацій. Наступна особливість, яка гратиме важливу роль при описі слідчих ситуацій це те, що жінки рідко планують злочин і їм властиво вчиняти злочини у побутовій сфері, де стає легше дослідити слідову картину. До того ж, жіноча злочинність

характеризується особливим мотивом, що звужує коло для слідчих при дослідженні і встановленні мотивів вчиненого злочину.

Підсумовуючи все вищесказане, хотіли виділити, що на нашу думку найдоречніше охарактеризувати класифікацію слідчих ситуацій вчинення злочинів жінками за такими критеріями, як механізм вчинення вбивства та інформативність слідчого щодо обставин. Відповідно, вважаємо, що доцільно буде виділити наступні слідчі ситуації, що властиві початковому етапу розслідування злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняються жінками:

1. Перш за все, це слідча ситуація, коли відомі всі обставини злочину. Зважаючи на досліджену нами практику, дана категорія становить більшу частину справ.

2. Другою слідчою ситуацією буде зникнення жінки із місця вчинення злочину, проте наявність трупа, свідків.

3. І третьою слідчою ситуацією буде приховування трупа після вчинення злочину.

Щодо класифікації за механізмом вчинення злочину, слідчі ситуації на початковому етапі розслідування можна класифікувати наступним чином:

1. Вчинення злочину через необережність (на емоціях, у стані алкогольного сп'яніння).

2. Вчинення злочину через ревність чи помсту, що часто характеризуються попереднім плануванням злочину.

3. Вчинення злочину через недбалість і важкий психологічний стан, що в більшості властиво злочинам передбаченим статтею 117 Кримінального Кодексу України.

Підсумовуючи вище наведені слідчі ситуації, хочемо відзначити, що ми описали саме найтипівіші із проаналізованої нами практики і проведеної аналогії із типовими слідчими ситуаціями, що описували науковці по загальній злочинності. Слідчі ситуації відіграють важливу роль при методиці розслідування, адже правильно визначена і проаналізована слідча ситуація - є запорукою успішного розслідування, адже вона виступає основою побудови

слідчих версій, вибору тактичних дій, слідчих операцій та всього плану розслідування. Залежно від кожної із них, слідчий орган вирішує які важливі дані потрібно зробити, які дані потрібно перевірити, зберегти чи підшукати. Інколи потрібно розшукувати підозрюваного за “гарячими слідами”, все це потребує оперативності та точності у прийнятті рішень, а це можливо лише за наявності типологізації слідчих ситуацій і найтиповіших шаблонів дій при кожній із них.

2.2. Висунення слідчих версій та планування розслідування

На початковому етапі розслідування, коли для повної картини злочину не вистачає наявності деяких даних, важливе значення набувають слідчі версії.

“В умовах недостатності відомостей про вчинений злочин одним з ефективних методів пізнання є побудова і перевірка версій” [34, с. 105]. Поняття слідчих версій добре вивчене у доктрині, тому вважаємо за необхідне виділити і проаналізувати декілька важливих думок науковців на дану тему.

У свою чергу, хотіли б звернути увагу визначення О. М. Васильєва, про якого згадує у своїй роботі А. Антошук, який “охарактеризував слідчу версію як індуктивний умовивід слідчого у формі припущення, заснований на фактичних даних про подію злочину і його окремі обставини, що підлягають перевірці за логічними правилами дедукції” [50, с. 167]. У даному визначенні ми бачимо, що науковець звертається до таких понять як “індуктивний умовивід”, логікою якого є дослідження деталей злочину із загальних даних.

На нашу думку, визначення запропоноване О. Васильєвим, дозволяє нам говорити про те, що слідча версія - це у будь-якому випадку припущення, що висувається слідчим, метою якого є розриття злочину, тобто встановлення усіх необхідних даних і обставин.

В той же час, Н. Жерж також посилається на Р.С. Белкіна, і визначає що саме він дав найкраще визначення поняття слідчої версії, яке полягає у тому, що: “слідчу версію можна визначити як самостійний специфічний криміналістичний

засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і доведення об'єктивної істини в попередньому слідстві. Цей засіб, або метод, полягає в побудові і перевірці слідчим усіх імовірних на зібраних матеріалах припущень про форми зв'язків та причини окремих явищ події, що розслідується, як реально можливих пояснень, встановлених до теперішнього часу фактів, а також обставин, пов'язаних із даною подією, які можуть знадобитися для перевірки старих і пошуку нових фактів” [52, с. 119].

У даному випадку, ми цілком згодні із науковцем Н. Жержем щодо того, що визначення запропоноване Р. Белкіним можна вважати найгрунтовніший і таким, що заслуговую першочергову увагу.

З іншого боку, хотіли б також звернути увагу на твердження висунуті згаданим раніше науковцем Н. Жержем, зокрема, що алгоритм слідчого в розслідуванні насильницьких злочинів повинен виглядати таким чином:

- “аналіз наявної інформації;
- оцінка вихідної слідчої ситуації,
- висунення версій за фактичними та ймовірними обставинами подій;
- постановка тактичних завдань і планування розслідування;
- проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та тактичних операцій по перевірці висунутих версій” [52, с. 118-119].

Тобто як ми бачимо із наведених вище визначень, слідчі версії є етапом розслідування після висунення слідчих ситуацій і є розумовим процесом, що полягає у висуненні припущень і перевірці теорій, що були висунуті, ґрунтуючись на наявних даних.

У той же час, існує й інша точка зору науковців, які заперечують доцільність слідчих версій при розслідуванні справ, щодо яких немає необхідної кількості даних, тобто неочевидних злочинів. Говорячи про таку позицію, варто згадати В.Ф. Робозерова, на якого у своїй роботі посилається Оксана Дуфенюк, зокрема що “щодо неочевидних злочинів, з урахуванням дефіциту інформації про злочин і злочинця, версії... не можуть бути основою

планування розслідування, оскільки в початковий період неможливо чітко визначити завдання, послідовність і терміни проведення слідчих дій, їх сполучення з оперативно-розшуковими заходами, порядок використання науково-технічних засобів, допомоги громадськості” [53, с. 207].

У таких випадках безперечно ми погоджуємось з тим, що побудова слідчих версій може навіть зашкодити процесу розслідування, адже висунення припущень в умовах неочевидності злочину, означає побудову слідчих версій у дуже широким аспектах і скоріш за все у великих кількостях, а перевірка кожної із них буде досить часозатратною. Проте, у таких випадках потрібно розуміти, що слідчі версії варто класифікувати і одна з таких класифікацій - це поділ слідчих версій на типові і специфічні, в основі якої лежить критерій інформативності, тобто наявності необхідних даних.

У статті “Побудова криміналістичних версій на початковому етапі розслідування окремих видів злочинів проти правосуддя” А. Мазур зазначає, що “для побудови окремих методик розслідування найбільш принциповою є класифікація слідчих версій за ступенем конкретності (визначеності, розповсюдженості)” [54, с. 195].

Проаналізувавши доктрину із даного питання, хочемо зазначити, що в більшості випадків під час розслідування, за відсутності вагомих даних, слідчі версії спочатку висуваються типові, а потім при перевірці стають спеціальними, або ж конкретними. Даний випадок є класичним прикладом етапу розслідування неочевидних злочинів, де бракує фактів. Проте, зустрічаються і випадки, коли слідчі версії одразу висуваються конкретні, що явно полегшує і пришвидшує процес розслідування.

Петро Маланчук у роботі “Висування і перевірка слідчих версій” зазначає, що початковим етапом розслідування є кримінальна ситуація, яка “...позбавлена доказової інформації, що піднімає її до рівня слідчої ситуації, і тому слідчий в даний період може оперувати тільки типовими версіями” [55, с. 75]. Проте ми не погоджуємось із цим твердженням, адже на початковому етапі

розслідування не завжди можна оперувати тільки типовими версіями, інколи у дію приходять одразу спеціальні версії.

Як правильно, на нашу думку, зазначає О. Дуфенюк “при побудові системи версій...про вбивство, вчинене в стані душевного хвилювання, повинні враховуватись конкретні обставини злочину, типові характеристики розслідування” [53, с. 206].

Проте це не єдина класифікація, є різні критерії класифікації, зокрема “за сферою застосування розрізняють слідчі, оперативно-розшукові, судові, експертні, за суб'єктом висунення - версії слідчого, прокурора, спеціалістів, за обсягом колу фактів, що пояснюються - загальні і окремі”, і як ми уже згадувала, за ступенем конкретності - типові і конкретні [56].

Хотіли б ще звернути увагу, на одну з підстав класифікації, що була запропонована російським вченим А. А. Корчагіним, зокрема версії “захисту”, суть яких полягає у тому, що “слідчий, серед обставин, що підлягають встановленню, зобов'язаний вести активний пошук доказів, які як підтверджують, так і спростовують вину підозрюваного” [53, с. 207]. Ми хотіли б наголосити на даному типі слідчих версій, адже на нашу думку, саме їм має приділятись особлива увага на початковому етапі розслідування злочинів, вчинених жінками, зважаючи на особливості таких злочинів.

У першому розділі роботи, ми прийшли до висновку, що великий відсоток злочинів, що вчиняють жінки, є наслідком тривалих фізичних і моральних знущань з боку жертви, до того ж варто пам'ятати, що великий відсоток даних злочинів вчиняється у стані афекту, сильного душевного хвилювання. Відповідно, слідчий обов'язково паралельно із висуненням версії про корисливі чи будь-які інші мотиви жінок при вчиненні злочину, повинен висувати версії про необхідну оборону і стан сильного душевного хвилювання, про що і зазначає О. Дуфенюк [53, с. 207].

Аналізуючи доктрину, ми можемо зробити висновок, що таки саме класифікація на типові та спеціальні слідчі версії має найбільше практичне значення, відповідно хочемо зупинитись на детальному аналізі цих понять. У

даному питанні варто виділити роботу “Функції типових версій” О. В. Синчука, яка відрізняється своєю ґрунтовністю.

У своїй роботі О.В. Синчук описує чотири функції, що притаманні типовим слідчим версіям, зокрема це пізнавальна, організаційна, евристична і дидактична функції [51, с. 142]. Кожна із них грає важливу роль у процесі розслідування. Для прикладу, як вчений пояснює “гносеологічна (пізнавальна) функція типових версій полягає в тому, що вони виступають своєрідним орієнтиром високого рівня, до якого може звертатися слідчий у ході розслідування конкретних злочинних проявів, особливо вчинених у ситуаціях неочевидності” [51, с. 142]. Дана функція має й дві сфери спрямованості: ретроспективну та перспективну (прогностичну) [51, с. 142].

Зі свого боку хотіли б відзначити, що жіноча злочинність відрізняється якраз такими елементами криміналістичної характеристики як місце та спосіб вчинення злочину. Як результат, ми можемо зробити висновок, що побудова типових ситуацій для злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки, мала б уже бути ґрунтовно дослідженою, адже їхня роль є надважливою для встановлення невідомих фактів конкретної ситуації. Правильне розроблення типових слідчих версій безперечно полегшило б процес розслідування для слідчих, допомогло б на ґрунті еталонних зразків, надправити слідчого на пошуки необхідних деталей.

У той же час, автор зазначає, що з перспективної спрямованості “типові версії виступають підґрунтям для побудови прогнозів, тобто дозволяють здійснити діагностування, розпізнання передпрогнозної ситуації, дати оцінку об'єкту прогнозу, що становить основу для прогностичних розробок та сприяє досягненню сформульованих завдань, зокрема звуженню сфери і напрямку пошуку можливого місця вчинення нового злочину, визначенню ймовірної нової жертви, кола осіб, що здатні скоїти такого роду злочин, тощо” [51, с. 143].

В цілому, О. Синчук зазначає, що “прогностична спрямованість типових версій може бути успішно використана при розслідуванні злочинів, що мають

ознаки повторюваності, наприклад, серійних вбивств, зґвалтувань, убивств на замовлення” [51, с. 143].

У даному випадку, можемо стверджувати, що щодо злочинів, що вчиняють жінки проти життя і здоров'я особи, це має неабияке значення. У історії багатьох країн існували гучні справи про серійних вбивць жінок, для прикладу Ейлін Вуорнос, про історію якої написана ціла книга, Беверлі Аллітт, яку ще називають “Ангел смерті”, що була медсестрою і вбивала дітей у лікарні, Віра Ренці, яка отруювала своїх чоловіків та коханців, Ірина Гайдамачук, яка вбила 17 літніх жінок та інші.

Базуючись на даних, що нам вдалось дослідити, більшість жінок серійних убивць, вчиняли свої злочини з винятковою майстерністю, кожна із злочинниць виділялась своїм способом вчинення злочину, особливістю вибору жертви і ми переконані, що своєчасне дослідження обставин та побудова слідчих версій могли б допомогти побудувати прогностичні моделі щодо наступних жертв, особливо у випадках, які ми навели, що характеризуються своєю системністю.

Таким чином, на відміну від традиційних методик розслідування окремих видів злочинів, розглянута методика має певну своєрідність щодо кола версій. Для неї, зокрема, не характерна наявність загальних версій, що пояснюють всю подію в цілому. Її змістом є тільки лише версії щодо суб'єкта вчинення злочину або окремих обставин, пов'язаних з особою.

У свою чергу версії щодо суб'єкта ми можемо поділити на дві категорії:

1. Версії щодо особи, яка вчинила злочин, коли вона не відома.
2. Версії про прикмети, що характеризують особу, яка вчинила злочин.

Говорячи про перший варіант, ми можемо стверджувати, що слідчі версії щодо того, що злочин вчинений жінкою, можуть висуватись при наявності наступних підстав:

1. Виявлено жіночі сліди на місці вчинення злочину.
2. Виявлено предмети, які по своєму призначенню належать жінкам. Для прикладу предмети для макіяжу, шпильки і інше.

3. Відомості свідків вказують на прикмети, які свідчать, що злочин могла вчинити жінка.

4. Елементи способу злочину характерні жіночій злочинності. Для прикладу, знаряддя злочину є підручні побутові предмети.

Версії другої групи (у випадках, коли особа, яка вчинила злочин, відома або є підстави обґрунтовано підозрювати її у вчиненні злочину) звичайно стосуються мотивів вчинення злочину, обставин, що спонукали жінку вчинити злочин.

Як показало проведене нами дослідження, найбільш типовими обставинами, що підштовхнули жінку до вчинення злочину це - неправомірне поводження потерпілого. Тобто з мотивів ревності, при чому потерпілим може бути як чоловік, так і жінка. До того ж, великий відсоток злочинів жінки вчиняють із помсти, будучи довгий жертвою домашнього насильства зі сторони свого партнери, щодо якого і вчиняють злочин.

Безсумнівно виникнення версій це процес, який складається із стадій. Як зазначає І. Ботнарєнко у своїй праці “Слідча версія як передумова планування розслідування”, що “виникнення слідчої версії вимагає клопіткої роботи думок, припущень та умовиводів, їх критичного порівняння” [57, с. 285].

Перед тим як приступати до процесу висунування версій, варто виділити, що версія в контексті процесу розслідування нерозривно пов’язана з плануванням. Як зазначають науковці В.Ю. Шепітька, В.О. Коновалова, В.А. Журавель слідча версія грає визначальну роль у плані розслідування, адже “...версія є тим напрямком розслідування, що зумовлює побудову в плані комплексу слідчих, розшукових, організаційних заходів, здійснюваних з метою її перевірки” [58, с. 24].

До того ж, науковці стверджують, що “версія і план розслідування є єдиним цілим, що здійснює пізнання об’єктивної істини при розслідуванні” [58, с. 24]. Тобто як ми бачимо, говорячи про планування розслідування, ми обов’язково маємо проаналізувати слідчі версії, адже дані поняття тісно взаємопов’язані. Більше того, “в практиці розслідування план є формою

перевірки висунутої версії, версія ж у свою чергу є необхідною передумовою (основною ідеєю) для складання плану” [58, с. 24].

Проаналізувавши етапи розвитку слідчих версій, що були запропоновані науковцями М.П. Яблоковом, І.М. Лузгіном та В.О. Коноваловою, І. Ботнарєнко виокремив такі стадії розвитку слідчої версії:

“1) аналіз та узагальнення отриманого з різноманітних джерел фактичного матеріалу; 2) висунення власне версії, її осмислення (аналіз) та формулювання обґрунтованих логічних висновків, що з неї слідують; 3) перевірка висновків, тобто підтвердження або спростування версії” [57, с. 285-286].

Ми повністю згодні із даною логічною побудовою процесу формування версій, адже очевидно, що без попереднього оцінювання, сформованої ситуації, комплексу дій, без конкретизації їхніх завдань, без визначення виконавців і строків, тобто без планування розслідування перевірка версій може не дати ніякого результату.

Як ми уже констатували, важлива роль належить типовим слідчим версіям, адже перевірити усе версії неможливо, тому потрібно висувати найбільш характерні для певної ситуації, особливо в умовах відсутності необхідних фактичних даних. В той же час, побудувавши типову слідчу версію, ми отримуємо підґрунтя для висунення конкретних слідчих версій. Так, “у дефіциті вихідної інформації початкового етапу розслідування неочевидних вбивств типові версії щодо деяких категорій злочинців дозволяють окреслити коло осіб, серед яких їх слід шукати у першу чергу” [52, с. 120].

На жаль, необхідно зробити акцент на тому, що у доктрині відсутні наукові роботи щодо слідчих версій конкретно щодо злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки, тому на основі досліджених нами справ і базуючись на теоретичних знаннях, вважаємо за необхідне навести приклади слідчих версій даних злочинів.

Для прикладу візьмемо типову ситуацію, яка досить часто трапляється у практиці розгляду справ щодо злочинів, що вчиняють жінки проти життя і здоров'я людини. Припустимо, що у квартирі знайшли тіло чоловіка, на якому

залишені сліди від ран у животі, поруч із трупом лежав кухонний ніж. Відсилатись ми можемо на реальні обставини справи, що сталась на Хмельниччині, коли заколовши цивільного чоловіка ножем, жінка намагалася пояснити його смерть як самогубство [59].

Першим етапом побудови версії буде аналіз отриманої інформації, що має значення для розслідування злочину. Під час даного етапу, як зазначає М. Багрій, слідчому варто бути уважним і не допускати двох основних помилок [60, с. 297]. Перш за все це ситуації, коли “слідчий не бере до уваги інформацію, яка може бути використана як непрямий доказ” [60, с. 297]. Зазвичай слідчий не надає належної уваги інформації, які на перший погляд не має жодного відношення до справи. Проте, як зазнає М. Багрій, така інформація може виявитись дуже важливою і заповнити “прогалини” при відтворенні “картини” злочину [60, с. 297]. Друга ситуація, коли слідчий переоцінює одержану інформацію, що в результаті може призвести до порушення структури доказування і негативних наслідків для справи. [60, с. 297]

Безперечно, ситуація, яку ми взяли за приклад, потребує проведення додаткових судово-медичних експертиз для встановлення причин смерті, але першочергово логічним є висунення типової версії про вчинення злочину кимось із людей, що розділяли із ним побут. Факт наявності знаряддя вбивства, уже дозволяє висунути декілька слідчих версій. Для прикладу, можливі наступні варіанти: перш за все, якщо виявлено столовий ніж у крові, що лежить біля трупа, можемо припустити, що вбивство сталося раптово, можливо у ході сварки, адже ніж - це підручний побутовий предмет, який часто використовується спонтанно. Відповідно підозрюваним буде той, хто проживи із жертвою і так як знаряддя було залишене біля трупа, то ймовірно, що вбивство сталося без попереднього планування. Другою версією, слідчий буде застосовувати логічне міркування щодо того, що вбивство було вчинене столовим ножем. І ще одна версія, уже конкретна, що вбивство, скоріш за все, вчинене жінкою. Дана ситуація дозволяє нам висунути таку слідчу версію, адже ми повинні звертати увагу на особливості злочинів, що вчиняють жінки. В

першу чергу, у даній ситуації злочин вчинено у сфері побуту, що є особливості жіночих злочинів, до того ж предмет злочину - кухонний ніж, що за дослідженнями є одним із найтиповіших предметів вчинення злочину, що обирають жінки.

Третій етап висунення версій - це перевірка висновків, які можуть або спростувати, або підтвердити. Слідчі версії можуть бути перевірені шляхом різних слідчих (розшукових) дій, для прикладу таких як допит потерпілого, допит свідків, огляд місця події, речей, проведення експертиз, пред'явлення особи для впізнання [61, с. 101].

У описаній нами вище ситуації, під час третього етапу розробки слідчих версій, слідчі перевіряють висунуті версії, проводячи обшук квартири, предмету злочину, допит свідків і за необхідності судово-медичної експертизи. Припустимо, що після обшуку квартири, у якій вчинено злочин, було виявлено фотографії та інші речі, які свідчать, що жертва проживав із жінкою. Відповідно, версія із тим, що злочин міг бути вчинений жінкою стає ще більш ймовірною. Більше того, після опитування свідків, припустимо, що було встановлено, що жертва часто сварився зі своєю жінкою. Як результат, слідчі проводять допит жінки, з якою проживав потерпілий, і у підсумку жінка таки зізнається у вчиненому. Таким чином, версія підтвердилась і в цей момент вона від припущення переросла у достовірне твердження.

Дослідження і аналіз слідчих версій злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки, мають вагоме значення для ефективного розслідування злочинів, проте, як ми уже зазначали, наявна нестача теоретичних надбань з даного питання. У свою чергу, варто виділити, що такий злочин, як умисне вбивство вчинене матір'ю щодо своєї новонародженої дитини, привернув увагу деяких науковців, тому зупинимось на детальному аналізі даного виду злочину.

Припустимо, що жінка вчинила злочин, передбачений статтею 117 Кримінального Кодексу України, то існує декілька варіантів розвитку подій. Перша типова ситуація, про яку ми згадували у попередньому підрозділі - це наявність свідків, що подали заяву і вказали на підозрювану. Друга ситуація,

коли невідомо, хто вчинив злочин, але, для прикладу, наявний труп немовля. І остання ситуація, коли матір сама призналась у вчиненому.

У наведених випадках можливі наступні типові слідчі версії: злочин вчинила та ж особа, на яку вказали у заяві свідки, або ж злочин вчинила інша особа. Дані версії будуть типовими, адже недостатня кількість даних і деякі обставини потребують перевірки та уточнень, тому слід робити загальне припущення. В останній ситуації, на нашу думку, версія буде спеціальною, адже при наявності підозрюваної, яка признається у вчиненому, відомі необхідні дані, відповідно можна розкрити злочин.

Розглянемо детальніше до прикладу слідчу ситуацію, коли наявний труп дитини із слідами насильницької смерті, проте дані щодо злочинця відсутні. Згідно з роботою А. Гавенко і К. Матюшенко, дані ситуації виникають одразу після пологів, адже “мати боїться бути запідозреною у вбивстві своєї дитини, тому прагне якнайшвидше позбутися трупа” і залишає його у сміттєвих баках, звалищах, що неподалік від місця, де відбулись пологи [62, с. 386].

Необхідно зробити акцент на тому, що говорячи про версії щодо мотивів вбивства, варто звернути увагу на те, що у сучасних умовах дослідження можна виділити поширення психологічних проблем, які наявні у жінок злочинниць. Дані психологічні аспекти слідчий має знати і приймати до уваги при побудові варіантів версій щодо причин злочину, що вчинила жінка. Для прикладу, на сьогоднішній день науковці вживають таке поняття як “синдром Мюнхгаузена за дорученням” [63, с. 171].

Про дане поняття згадує у своїй роботі П. Біленчук, зокрема те, що воно використовується, щоб описати ситуацію, коли винна особа, в нашому випадку жінка, для того щоб привернути до себе увагу і стати об'єктом захоплення, робить так, щоб страждала інша особа, зазвичай дитина [63, с. 172].

Прикладом серійного маніяка-вбивці медсестри є Беверлі Аллітт, яка, працюючи медсестрою, зловживала цим, з метою задоволення потаємних фантазій [63, с. 172]. Суть полягала у тому, що “вона робила беззахисним дітям укол хлористого калію або ж інсуліну, викликаючи зупинку серця” [63, с. 172].

Варто пам'ятати, що саме по собі припущення, тобто гіпотеза щодо подій злочину нічого не доводить, “вона потребує перевірки з вжиттям відповідних процесуальних заходів, без якої жодного значення для кримінального провадження не має” [34, с. 106]. У кінцевому результаті, лише одна із висунутих версій підтверджується, а усі інші версії, відповідно, відкидаються [34, с. 106].

Як ми уже зазначали, перевіряти усі можливі версії це безглуздо. Тобто побудова і перевірка усіх без винятку формально можливих версій, не виправдовує себе, і саме тому ми говоримо про типові слідчі версії [52, с. 119].

Розглянемо ситуацію, коли жінка приховує вчинений нею злочин. Для прикладу, жінка, яка насправді вчинила злочин, може перекладати вину на іншого. В таких випадках висунення версій буде більш складним процесом, адже важливо, щоб зазначені фактичні дані були достовірними, або прийманні достовірними наскільки це можливо, оскільки версії можуть будуватись лише на ґрунті існування тих фактів, що не викликають сумніву. В такій ситуації, якщо жінка перекладає провину на іншу особу, але зазначає спосіб вчинення злочину, то на нашу думку, можливою є висунення версії, які будуть базуватись на даних про те, як вчинявся злочин. В підсумку, слідчий може, шляхом виконання третього етапу процесу висунення версій, а саме перевірка висновків, тобто підтвердження або спростування версії, прийти до висновку про достовірність даних щодо першочергового підозрюваного і відповідно розкрити злочин, встановивши усі обставини справи.

Нам важливо наголосити на тому, що психологічні, фізіологічні й соціальні якості особистості жінок, так чи інакше, впливають на хід розслідування. Необхідно допомогти слідчим якщо не розібратися в них досконально, то хоч би будь-яким чином встановити конкретні обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів. Надалі для стислості будемо йменувати їх «обов'язковими обставинами».

Подібний перелік «обов'язкових обставин», по-перше, значно прискорить складання плану розслідування. Використання ж програм, підготовлених на

базі зазначеного переліку, і можливостей автоматизованих систем ще більше полегшить цю роботу.

По-друге, складений заздалегідь перелік (або програма) дозволить не тільки заощаджувати час, але й не упустити важливих обставин. Особливо це буде корисно у випадках для слідчих, які мають не великий практичний стаж.

Підсумовуючи усе вищесказане, варто виділити визначальну роль слідчих версій під час початкового розслідування. Проблема слідчих версій досить глибоко досліджена і проаналізована вченими, проте спостерігається відсутність розроблення слідчих версій щодо злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки. Проаналізувавши дослідження науковців, вважаємо за доречне застосовувати визначення запропоноване Р. Белкіним, який стверджував, що слідча версія - це самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і встановлення достовірних даних в попередньому слідстві. Говорячи про план розслідування, то варто зазначити, що слідчі версії є його невід'ємною складовою, адже план можна вважати формою перевірки висунутої версії, версія ж у свою чергу є необхідною передумовою для складання плану.

За результатом аналізу вищенаведених прикладів щодо слідчих версій при розслідуванні злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки, хотіли б класифікувати версії за мотивом вчинення вбивств чи нанесення тілесних ушкоджень.

Отже, слідчі органи можуть висувати наступні версії: перш за все, вбивство чи нанесення тілесних ушкоджень з мотивів помсти, що досить характерно таким суб'єктом злочину як жінки. По друге, вбивство чи нанесення тілесних ушкоджень з метою позбавитися необхідності турбуватися про потерпілого, що характерно для злочинів, що вчиняють матері зі своїми новонародженими дітьми. По третє, вбивство чи нанесення тілесних ушкоджень у сварці. По четверте, з необережності, і по п'яте, при необхідній обороні.

Вважаємо за доречне також відзначити, що у доктрині наявні дослідження слідчих версії щодо злочину, що передбачений у статті 117 Кримінального

Кодексу України, зокрема умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Наявність аналізу типових слідчих версій даного злочину є важливим аспектом під час початкового розслідування, адже допомагає слідчому скерувати план розслідування у правильне русло, зосередивши увагу на важливих для справи фактах. Слідчі версії будуються на основі слідчих ситуацій, тому зважаючи на типові слідчі ситуації, які ми наводили у приклад у попередньому підрозділі, варто виділити наступні типові слідчі версії: а) дітовбивство вчинене особою, на яку вказав заявник; б) дітовбивство вчинене іншою особою.

На нашу думку, зважаючи на зростання жіночої злочинності, постає необхідність у приділенні детальнішої уваги до злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняють жінки, зокрема щодо розроблення слідчих версій, які мають важливе практичне значення для розслідування злочину. Варто зазначити, що правильність формування слідчих версій, як типових, так і конкретних, а також сам план розслідування, мають вирішальне значення, адже саме вони допомагають пізнати об'єктивну істину при розслідуванні. Слідчим необхідно допомогти із систематизацією обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками.

На початку досудового розслідування, в умовах невідомості щодо мотиву, обставин вчинення злочину, осіб, що були задіяні у кримінальному правопорушенні та іншого, можна скласти лише ймовірне уявлення. Враховуючи, що саме на початковому етапі розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчинені жінками, закладається підґрунтя для подальшого успішного розслідування описаних нами злочинів, усі дії слідчого повинні бути системними, послідовними та взаємоузгодженими.

Проаналізувавши справи, що стосуються злочинів проти життя і здоров'я особи, вчинених жінками, вважаємо за необхідне виділити наступні слідчі ситуації, що класифіковані за критерієм інформативності:

1. Коли відомі всі обставини злочину.

2. Зникнення жінки із місця вчинення злочину, проте наявність трупа, свідків.

3. Приховування трупа після вчинення злочину.

Щодо класифікації за механізмом вчинення злочину, слідчі ситуації на початковому етапі розслідування можна класифікувати наступним чином:

1. Вчинення злочину через необережність (на емоціях, у стані алкогольного сп'яніння).

2. Вчинення злочину через ревність і глибші емоції, що характеризуються відносини плануванням злочину.

3. Вчинення злочину через недбалість і важкий психологічний стан, що в більшості властиво злочинам передбаченим статтею 117 Кримінального Кодексу України.

При побудові слідчих ситуацій злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками існує ряд особливостей, що повинні братися до уваги для того щоб забезпечити якісне розслідування. Зокрема, такі особливості пов'язані із відмінністю жіночої злочинності від чоловічої і полягають у тому, що жінки у більшості випадків вчиняють злочин у побутовій сфері, використовуючи підручні предмети як засіб злочину, для прикладу, кухонні ножі. Проаналізована теорія і досліджена практика розслідування кримінальних справ щодо вбивств матір'ю своєї новонародженої дитини дозволяє нам виділити ряд більш конкретних слідчих ситуацій:

1. заява свідка про відомі йому обставини вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, яке вчинене конкретною особою, підозрюваний не затриманий, інформація про жертву злочину встановлена;

2. виявлений труп дитини із слідами насильницької смерті, інформація про жертву злочину встановлена, відомості про злочинця відсутні;

3. виявлений труп дитини зі слідами насильницької смерті, а інформація про нього і про особу злочинця відсутня.

У свою чергу ми рекомендуємо розробити типологізацію слідчих ситуацій злочинів проти життя і здоров'я особи, вчинених жінками, що має на меті полегшення розробки алгоритмів дій слідчого, що сприяють виявленню, розкриттю, розслідуванню даного злочину з найменшим використанням сил та часу. Ми переконані, що напрацювання у даному напрямку зможуть пришвидшити ефективне розслідування, адже це допоможе зекономити час слідчих, що сприятиме досягненню швидкого і звісно ж ефективного розслідування, адже ж наявність певного алгоритму дій до кожної із слідчих ситуацій допоможе спрямувати всі необхідні ресурси на конкретно-визначені дії.

Слідчі версії, у свою чергу, є логічним продовженням процесу розслідування після висунення слідчих ситуацій і є невід'ємною частиною цілого плану розслідування.

Проаналізувавши доктрину щодо слідчих версій злочинів проти життя і здоров'я людини, хотіли б зазначити, що саме такі злочини, що вчиняються жінками, потребують доопрацювань у методиці розслідування, зокрема формування алгоритму дій слідчого, а саме побудові типових слідчих версій. Слідча версія є безцінним інструментом у процесі планування розслідування, що скеровує слідчого у правильний напрям пошуку необхідних фактів для встановлення достовірних у справі. Жіноча злочинність відрізняється своїми психологічними, фізіологічними й соціальними особливостями, що впливають на хід розслідування. Ми рекомендуємо провести систематизацію даних знань, яка може допомогти слідчим діяти швидко і оперативно, з наявним алгоритмом дій.

На нашу думку, доречно було б розробити рекомендації, щоб допомогти слідчим якщо не розібратися в даних особливостях досконально, то хоч би будь-яким чином встановити “обовязкові” обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів. Дані рекомендації значно прискорять складання плану розслідування, до того ж складений заздалегідь перелік (або програма) дозволить не тільки заощаджувати час, але й не упустити важливих обставин.

Зокрема, при побудові слідчих версій, вважаємо дуже доречно застосовувати до злочинів, що вчиняють жінки, теорію висунення версій “захисту”. Згідно із дослідженнями, що висунуто О. Надьон, 85% жінок вчиняють злочини, а саме вбивства своїх партнерів на ґрунті довготривалих знущань з боку жертви.

Також при побудові версій щодо мотивів вбивства жінками, варто враховувати психологічні особливості, що характерні для жінок злочинниць. Зокрема, останніми часами науковці почали визначати таке поняття як «синдром Мюнхгаузена за дорученням», коли жінка для того щоб привернути до себе увагу, піддає ризику і позбавляє життя інших людей.

У додачу, вважаємо за необхідне при висуненні слідчих версій враховувати наступні особливості - вбивство чи нанесення тілесних ушкоджень з мотивів помсти та через ревнощів. Як показує практика, велика кількість справ підтвердила, що жінки вчиняють злочини на емоціях, що виникають раптово, або так би мовити накопичуються довгий час і у кульмінаційний момент відображаються у насильстві з боку жінки. До того, дуже часто, жінка після вчиненого, не може пояснити чому вона вчинила кримінальне правопорушення. Зазначена нами ситуація є доволі частою у практиці розслідування злочинів, що вчиняють жінки, відповідно має висуватись слідчим першочергово.

Також, хочемо зазначити про таку типову версію, як вбивство чи нанесення тілесних ушкоджень з метою позбавитися необхідності турбуватися про потерпілого, що характерно для злочинів, що вчиняють матері зі своїми новонародженими дітьми. На жаль, практика щодо злочинів дітовбивства збільшується кожного року, і актуальність даного питання підтверджується наявністю наукових робіт на дану тему, зокрема щодо слідчих версій. Зважаючи на типові слідчі ситуації злочинів, що вчиняють матері проти новонароджених дітей, виділяють наступні версії: по-перше, дітовбивство вчинене особою, на яку вказав заявник; по-друге, дітовбивство вчинене іншою особою.

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ

3.1. Особливості тактики допиту жінки-підозрюваної у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи

У кримінальних провадженнях, одним з найбільш поширених і ефективних способів отримання інформації під час розслідування злочинів, є проведення такої слідчої дії як допит. Варто зазначити, що “допит є найстарішим джерелом доказів та по праву вважається однією з перших процесуальних дій, відомих в історії правосуддя” [64, с. 14]. У той же час, допит є одним з найскладніших слідчих дій, особливо при розслідуванні злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками. Успішність проведення допиту жінок-підозрюваних залежить від якості рівня підготовленості слідчого, від володіння слідчим закономірностей психології, а також вміння правильно застосувати тактичні прийоми. З огляду на це, головною метою даного підрозділу є розгляд теоретичних і практичних основ допиту підозрюваних жінок у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи і освітлення тактичних прийомів допиту з урахуванням сучасних потреб.

У доктрині допит визначається як “слідча дія, спрямована на отримання та перевірку інформації стосовно обставин, які мають значення для встановлення істини у справі. Суть допиту полягає в особистому спілкуванні слідчого (суду) з допитуваним для одержання відомостей (інформації), які є необхідними для встановлення обставин розслідуваної справи” [65, с. 83].

Безперечно, що дана слідча (розшукова) дія є досить складною, адже вона часто проводиться у конфліктних ситуаціях, викликає додаткові перешкоди у комунікації, в окремих випадках сприяє приховуванню достовірних даних.

Однак відомо, що допит має процесуальний, криміналістичний, організаційний і психологічний аспекти, і якщо слідчий під час допиту вміло

використовує криміналістичну тактику, психологію, логіку, то багато труднощів знімаються, а слідчий досягне основної мети допиту – отримання повних і правдивих показань [64, с. 18-19].

Допит особи, підозрюваної у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, має певні труднощі, і успіх такого допиту буде залежати від декількох факторів. Основними з них є: правильна оцінка злочинницею своїх дій, рівень доказової інформації, яка є в розпорядженні слідчого, а також знання тактики допиту, і психологічних особливостей допитуваної.

Варто також зазначити, що допит є чи не найбільш індивідуальною слідчою (розшуковою) дією, а тому серед вчених криміналістів існує думка про те, що жодна тактика та рекомендації не можуть передбачити поведінку конкретної людини [66, с. 175]. З іншого боку, ми переконані, що знання особливості жіночої психіки, а також попередній аналіз особи, що допитується, допоможуть успішно провести допит.

Як ми вже зазначали, метою проведення допиту підозрюваних є необхідність у з'ясуванні певних обставин вчинення правопорушення. У свою чергу, “коло обставин, які слідчий має намір з'ясувати, називається предметом допиту” [67, с. 80]. До них відносяться обставини, які “пов'язані з подією кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); стосуються з'ясування винуватості підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети вчинення кримінального правопорушення; спрямовані на встановлення виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розміру процесуальних витрат; пов'язані із встановленням обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу підозрюваного, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; спрямовані на встановлення обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; пов'язані із

встановленням будь-яких інших даних, що є значущі для встановлення обставин розслідуваного кримінального правопорушення”[67, с. 80].

Таким чином, під час допиту підозрюваної жінки, слідчий має на меті з'ясувати обставини, які необхідні для встановлення достовірних даних у розслідуванні конкретної справи. У свою чергу, названі вище обставини стосуються розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчинених жінками, тобто під час допиту слідчому необхідно з'ясувати про місце, час та спосіб вчинення злочину, вивідати мету та мотив вчинення злочину. Варто наголосити на тому, що саме названі обставини являються тими елементами криміналістичної характеристики, що виділяють жіночу злочинність від загальної.

Також слідчому необхідно встановити додаткові обставини, які можуть пом'якшувати або навпаки обтяжувати покарання особи. У випадку жіночої злочинності, слідчим варто звертати увагу на те, що такими обставинами часто можуть бути психологічні особливості підозрюваної жінки, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, стан вагітності. У додачу, необхідно зазначити, що вагома увага має приділятися дослідженню обставин, які є підставною для звільнення від відповідальності, адже як ми не раз констатували, досить часто жінки вчиняють злочин проти свого партнера, будучи довгий час жертвою домашнього насильства. На наше переконання, під час допиту слідчому необхідно робити акцент на дослідженні таких обставин, які б свідчили про те, що жінка вчинила злочин, перебуваючи у стані необхідної оборони.

Криміналістична наука і практика розслідування злочинів виокремили та апробували певні етапи допиту. Загальноприйнято процес проведення допиту розділяти на три етапи:

1. “початковий – підготовча частина допиту
2. основний або робочий етап
3. заключний (або етап фіксації результатів допиту)” [64, с. 54].

Цікаво також додати, що частина вчених виділяє п'ять основних етапів допиту. Для прикладу, як зазначає О. Процюк, Л. Е. Орбан-Лембрик та В. В.

Кошинець, В. В. Бедь виліляють п'ять основних етапів допиту неповнолітніх [64, с. 55]. Зважаючи на нестачу наукових робіт щодо особливостей допиту підозрюваних жінок, ми будемо проводити аналогію із особливостями допиту неповнолітніх.

Отже, на думку згаданих вище вчених, допит неповнолітнього підозрюваного включає у себе такі етапи:

1. Початковий етап. Основною ціллю даного етапу є “діагностика особистості допитуваного, умов його життя тощо”, а більшість даних слідчий отримує від дільничного інспектора, шляхом бесід із рідними; до того ж на цьому етапі “два співбесідники приблизно визначають лінію своєї подальшої поведінки” [64, с. 55]. Що ж стосується допиту підозрюваної жінки, вважаємо, що слідчий перед тим, як почати допит, повинен докладно ознайомитися: а) з усіма матеріалами кримінальної справи; б) мати повну інформацію про особу і її особисте життя (сімя, роботи, місце навчання); в) мати інформацію про коло знайомих і позитивні сторони особистості допитуваної (інтереси, захоплення). Варто також зазначити, що дуже важливим є встановлення психологічного контакту із допитуваною і саме вивчення особи допомагає слідчому його встановити та вибрати найкращі прийоми впливу на допитувану з метою отримання об'єктивних показань [65, с. 87-88].

2. Встановлення психологічного контакту [64, с. 55]. На наше переконання, даний етап є вирішальним при допиті підозрюваної жінки. Як зазначає О. Працюк, на даному етапі “виробляється загальна лінія поведінки обох співрозмовників, визначаються параметри спілкування – його ритм, темп, невербальні засоби та ін” [64, с. 55]. Варто зазначити що саме для допиту підозрюваних жінок, зважаючи на їхні психологічні особливості, встановлення правильного невербального контакту відіграє ключову роль. Для прикладу, як зазначає Х. Янкова, існують рекомендації, згідно з якими при допиті жінки, яка вчинила насильницький злочин, краще застосовувати тактику емоційного впливу на допитувану [68, с. 20]. Відповідно, на даному етапі потрібно вибрати правильний ритм і темп спілкування, щоб жінка, яка допитується, пішла на

контакт і розповіла правдиві відомості. До того ж, важливість даного етапу допиту характеризується тим, що саме на ньому обидва співбесідники остаточно виробляють спільну лінію поведінки [64, с. 55].

3. “Власне допит. Завдання головної частини допиту – отримання від допитуваного необхідної інформації” [64, с. 55]. Нижче будемо розглядати тактичні прийоми, що використовуються слідчими для ефективного проведення допиту підозрюваних жінок.

4. “Зіставлення отриманої інформації з уже наявною” [64, с. 55]. На даному етапі проводиться діалог у форматі питання-відповідь, а слідчий у свою чергу намагається усунути суперечності, неточності, неясності тощо [64, с. 55].

5. Заключний етап. Слідчий заносить до протоколу отриману інформацію, а допитувана, підтвердивши правильність записаного у протоколі, підписує його [64, с. 55].

У свою чергу, варто відзначити, що у доктрині ефективність проведення допиту матері, яка підозрюється у вбивстві новонародженої дитини, ставлять у залежність, окрім трьох остановних факторів, які ми описували вище, ще й від залучення спеціалістів (лікар-психолог та судовий медик) [69].

Щодо цього, хочемо також зазначити, що на наш погляд доречно було б на кожному допиті підозрюваної жінки залучати лікаря-психолога. Х. Янкова у своєму дослідженні зазначає, що “у зв'язку з тим, що жінки рідко планують не тільки вчинення, але й приховання слідів злочину проти особи, то в процесі досудового розслідування на допитах вони дають, як правило, правдиві показання” [7, с. 4]. Проте, авторка далі стверджує, що “після вчинення такого роду злочинів, переважна більшість жінок впадає у депресію, іноді досить глибоку, так що їм може знадобитися психологічна допомога” [7, с. 4].

З огляду на вищесказане, можемо стверджувати, що під час допиту жінки, яка підозрюється у вчиненні будь-якого злочину проти життя і здоров'я особи, доцільно було б залучити фахівців в області медицини і психіатрії. Як ми констатували у першому розділі, багато жінок-злочинниць страждають на психологічні відхилення, алкогольну чи наркотичну залежність, а отже медичні

фахівці, знаючи потреби і особливості жінок у таких ситуаціях, допомогли б налаштувати правильний контакт із підозрюваною жінкою. У випадку, якщо немає можливості залучити таких фахівців, то слідчий повинен хоча б отримати консультацію від них, а також певні рекомендації щодо встановлення психологічного контакту з допитуваною, за оцінкою можливої поведінки допитуваної і її реакції на поставлені питання.

Тепер більш детально розглянемо, які тактичні прийоми доцільно використовувати слідчому в кожній зі слідчих ситуацій, що виникають під час допиту. Не зважаючи на досить чітку регламентацію слідчих (розшукових) дій в кримінально-процесуальному законодавстві, Х. Янкова зазначає про різноманітність проведення варіантів кожної з них [68, с. 18]. Загальновизнано, що того, щоб успішно використовувати тактичні прийоми, які вибираються відповідно до ситуації, слідчий повинен перш за все з'ясувати два важливих питання:

1. “свій рівень підготовленості для використання наміченого тактичного прийому;
2. готовність до можливих варіантів розвитку подій (реагування допитуваного на прийом, який використовується) і “запасні ходи” слідчого” [67, с. 83].

Окрім цього, в юридичній літературі існує безліч класифікацій слідчих ситуацій, що виникають при допиті. На нашу думку, найбільш лаконічною і об'єктивною є класифікація, описана О. Коробкою у своїй статті, яка розділяє їх на дві категорії: 1) затримана особа визнає провину і дає правдиві свідчення, тобто допит ведеться в безконфліктній ситуації; 2) затримана особа заперечує факт злочину, приховує достовірні дані, тобто допит йде в конфліктній ситуації [70, с. 382-383].

Очевидно, що перша ситуація, коли підозрювана визнає свою провину і дає правдиві свідчення, сприятлива для слідчого. З іншого боку, на практиці можливі випадки, коли безконфліктні ситуації виходять з-під контролю слідчих і у результаті можуть призвести до втрати важливих свідчень і доказів. Щоб

уникнути таких ситуацій, слідчому завжди слід серйозно ставився до підготовки та проведення допиту, навіть, якщо ситуація безконфліктна. Іншими словами, якщо підозрювана визнає провину і готова давати правдиві показання, то її потрібно допитати повно і докладно. При цьому ми вважаємо, що раціонально було б використовувати технічні засоби під час допиту. До таких засобів можна віднести звуко-, відеозапис, які в подальшому зможуть допомогти слідчому в доведенні провини підозрюваної.

Стосовно допиту жінок-злочинниць, Х. Янкова виділяє наступні підстави для класифікації тактичних прийомів допиту:

“Залежно від виду злочину (вбивство, розбій, розкрадання)

Залежно від процесуального положення допитуваної (свідок, підозрваний)

Залежно від ролі жінки в злочинній групі (лідер, активний учасник, другорядна роль)

Залежно від психологічних особливостей допитуваної жінки

Залежно від соціальних властивостей жінки

Залежно від відношення жінки до вчиненого злочину

Залежно від хворобливої пристрасті допитуваної жінки до алкоголю чи наркотиків

Залежно від наявності конфлікту між слідчим і допитуваною

Залежно від відношення жінки до релігії

Залежно від національних особливостей жінки” [68, с.19-20]

Особливу увагу хотіли б приділити психологічним особливостям допитуваної жінки, адже тактичні прийоми слідчими мають підбиратись безпосередньо ґрунтуючись на особливостях психіки допитуваної. У свою чергу, значна увага має приділятися всім видам відчуттів: зоровим, слуховим, дотиковим, смаковим і нюховим. Давно відмічено, що запах відіграє вирішальну роль при встановленні контакту з людиною, адже рідко коли вдається налагодити відносини із людиною, яку дратує запах іншої [68, с. 20]. Так, як зазначає Х. Янкова, в 1974-1990 роках іркутський слідчий М.М. Кітаєв,

використовуючи відповідні парфумерні запахи, здійснював успішні допити заарештованих жінок, які визнавали свою вину. Передувало цьому дослідження характеристик особи допитуваної і використовувались її улюблені парфуми [68, с. 20]. Не менш важливе значення відіграє музика. Мелодія, яка викликає у допитуваної позитивні емоції, здатна налаштувати особу, що допитується, на співпрацю із слідчими [68, с. 20-21].

Окрім цього, вибір тактичних прийомів слідчого має залежити від соціальних властивостей жінки. Слідчі можуть застосовувати тактику, в основі якої лежить опис наслідків щиросердного зізнання, співпраці і наслідків приховування інформації від слідчих, і лише жінка з достатнім рівнем освіти і інтелекту здатна оцінити плюси і мінуси співпраці [68, с. 21].

Також ми хотіли б виділити, що при допиті жінки важливо стимулювати її особистий інтерес до подовження спілкування. Зокрема, ми переконані, що для такої ситуації доречно було б згадування про дітей, якщо вони наявні, і про наслідки її співпраці для них. Проте, слідчий також повинен контролювати мотиваційний рівень жінки, яку допитують, адже материнські інстинкти можуть бути відсутніми.

У свою чергу, при допиті слідчим варто враховувати той факт, що матері, які вчинили вбивство своєї новонародженої дитини, зазвичай, не мають злочинного досвіду [69]. Зважаючи на цю інформацію, під час їх допиту доцільно використовувати такі тактичні прийоми, як “вільна розповідь, часткове пред’явлення окремих доказів, а потім поступове пред’явлення усєї сукупності доказів загалом, “фактор раптовості”, створення уявлення про поінформованість слідчого в обставинах злочину” [69].

Також можливі ситуації, коли жінка, яку допитують, визнає свою провину, проте деякі із її показань не відповідають іншим доказам. У такому випадку, “перевірка показань здійснюється за допомогою такого: деталізації показань обвинуваченого; встановлення обставин, про які може мати відомості тільки та особа, яка вчинила злочин; проведення повторного допиту із зміною послідовності встановлення обставин, щодо яких обвинуваченого вже

допитували” [65, с. 98]. У ситуаціях, коли допитувана не може чітко відтворити окремі деталі або всі обставини події, слідчим рекомендується використовувати тактичні прийоми актуалізації забутого [65, с. 98].

Більше того, цікавим фактом постає те, що за даними психологів, фізично привабливі люди мають переваги при соціальній взаємодії [71, с. 187]. Зважаючи на особливість допиту жінок, даний момент вартий уваги, адже як ми уже зазначали, зорові відчуття грають важливу роль. Для прикладу, в той час, як застосування нюхових відчуттів було досліджено, ми можемо зробити логічне припущення, що якщо допит підозрюваної буде здійснювати приваблива людина у поєднанні із приємним запахом для підозрюваної, це дасть неабиякі результати. У свою чергу, варто також пам'ятати, що якщо жінка підозрюється у вчиненні злочину, який вона вчинила через невірність партнера, то допит краще проводити слідчому жінці, адже підозрювана у таких випадках менше схильна довіряти чоловікам [68, с. 19].

Ситуація, коли підозрювана не визнає свою провину, відмовляється давати свідчення або дає неправдиві свідчення, безперечно, складніше першого випадку, який ми розглядали. Якщо психологічний контакт встановити не вдалося і жінка не бажає давати правдиві свідчення, то у такій ситуації завданням слідчого є “по можливості об’єктивна оцінка обставин допиту та прийняття рішень, що сприятимуть уникненню чи зменшенню негативних наслідків” [70, с. 383]. На наше переконання, найбільш ефективним тактичним прийомом, який можна застосувати, буде пред’явлення спершу окремих доказів, а потім поступове пред’явлення всієї сукупності доказів. До того ж, як зазначає О. Коробка, у конфліктній ситуації “правильною буде поведінка слідчого, яка ґрунтуватиметься на всесторонньому аналізі, що включає в себе готовність до декількох варіантів поведінки допитуваного, наявність засобів протидії негативним наслідкам чи їх послаблення, а також контраргументів” [70, с. 383].

У додачу, ми погоджуємося із твердженнями Х. Янкової, яка стверджує, що на допиті підозрюваної жінки, в умовах регульованого конфлікту виправданими є наступні тактичні прийоми:

1. “прояв співпереживання і розуміння психологічного стану допитуваною” [68, с. 21]. На наше переконання, даний тактичний метод підійде для більшості ситуацій на допиті, крім випадку, коли жінку підозрюють у вчиненні насильницького злочину, адже, як ми зазначали раніше, тоді навпаки краще чинити психологічний тиск.

2. “використання чинника раптовості” [68, с. 22]. Відомо, що жінки часто дають правдиві свідчення і на наше переконання чинник раптовості може пришвидшити виказання правдивих відомостей з боку підозрюваної жінки.

3. “тимчасове маскуванню мети допиту і об'єму наявних доказів” [68, с. 22]. Ми вважаємо, що даний тактичний метод дає можливість виявити на допиті деталі, шляхом обмовки, що необхідні для встановлення достовірних даних у справі.

4. “пред'явлення доказів залежно від їх значущості”;

5. “демонстрація слідчим своєї обізнаності про деталі злочину” [68, с. 22].

Також, зважаючи на психологічні особливості жінки як особи злочинця, ми хотіли б виділити той факт, що хоч жінки і схильні визнавати свою провину, проте за дослідженнями Х. Янкової більше 30% жінок не бажали змінювати свої показання, адже керувались бажанням дотримуватись однієї лінії поведінки, щоб не здатися нерозумними [7, с. 4-5]. Очевидно, що слідчому обов'язково необхідно врахувати цю особливість при допиті і знати психологічні прийоми, щоб успішно завершити допит.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, допит є одним з важливих слідчих (розшукових) дій, який спрямований на отримання інформації, необхідної для розкриття злочину і притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. У свою чергу, слідчий повинен вміло застосовувати тактичні прийоми відповідно до ситуації і не тільки володіти професійними навичками, а й розбиратися в психології людей, знаходити індивідуальну взаємодію з кожною допитуваною особою. Під час допиту можуть виникати як безконфліктні ситуації, коли особа розповідає правдиву інформацію, так і конфліктні, коли особа не йде на контакт, або дає неправдиві свідчення. В обох випадках варто

готуватись до допиту і важливо звертати увагу на підготовчий етап, суть якого полягає у дослідженні усієї наявної інформації по справі, а також особистості жінки, яка допитується. Відомо, що жінки є більш емоційними, тому при допиті слідчим варто прикладати зусиль для встановлення психологічного контакту, якого можна досягти, використовуючи правильні тактичні прийоми. У свою чергу, хочемо наголосити на тому, що кожна ситуація, яка складається на допиті є індивідуальною, а тому варто розробити рекомендації, які були б актуальними для всіх. Проте, зважаючи на особливості психіки жінок, рекомендуємо застосувати наступні: 1) прояв співпереживання і розуміння психологічного стану допитуваною, 2) використання чинника раптовості, 3) тимчасове маскуванню мети допиту і об'єму наявних доказів, 4) пред'явлення доказів залежно від їх значущості, 5) демонстрація слідчим своєї обізнаності про деталі злочину.

3.2. Особливості тактики обшуку при підозрінні жінки у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи

Загальновідомово, що обшук - це слідча (розшукова) дія, яка проводиться примусово із метою “виявлення та вилучення знарядь злочину, речей і цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для встановлення істини в справі” [65, с. 71]. У нашому випадку, аналіз буде проводитись щодо обшуку жінки, яка підозрюється у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, та її житла. Варто відзначити, що “чинний КПК України, на відміну від КПК України 1960 року, не містить окремої норми, яка б регламентувала порядок проведення особистого обшуку (обшуку особи)” [72, с. 295]. Як наслідок, це “зумовлює поширення загальних положень про обшук і на особистий обшук без урахування його специфіки та особливостей” [73, с. 106].

Тим не менш, хочемо наголосити на тому, що “обшук особи проводиться згідно з ст.ст. 208, 223, 234, 236 КПК України” [74, с. 57]. Як доречно зазначає С. Мадяр, особливістю обшуку особи є те, що дана слідча (розшукова) дія “проводиться або одночасно з обшуком житла (іншого володіння), де перебуває ця особа, на підставі ухвали слідчого судді про здійснення обшуку у цьому житлі (володінні); або після затримання працівником правоохоронного органу (без ухвали слідчого судді)...” [75, с. 241].

Загальновідомо, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду згідно з ч. 2 ст. 244 КПК України [30], за наявності достатніх даних про те, що розшукувані речі, майно, відомості знаходяться в певному місці чи в певної особи [65, с. 72]. У свою чергу, “під достатніми даними для здійснення обшуку розуміють відомості, що містяться у показаннях свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, у протоколах слідчих дій, заявах і повідомленнях громадян, а також були одержані в ході оперативно-розшукової діяльності” [65, с. 72-73].

З огляду на завдання обшуку, ми можемо виділити основні предмети, які мають бути відшукані з метою використання їх у доказуванні. Цікаво виділити, що “слідчий, аналізуючи наявні в його розпорядженні дані, може ставити завдання розшуку одних предметів, а виявити зовсім інші, але також важливі для правильного розслідування справи” [76, с. 140].

Провівши аналіз завдань обшуку, які виділяють вчені-криміналісти, ми хотіли б виділити п'ять основних, які описує у своїй роботі К. Чаплинський.

Перш за все, одним із завдань обшуку є виявлення і вилучення знарядь злочину [77, с. 98]. У випадку обшуку жінок, що вчиняють злочин проти життя і здоров'я особи, найчастіше такими знаряддями є кухонні ножі [78] чи наприклад, скляні предмети [48]. До того ж, важливо вилучити предмети із слідами злочину, документи, що мають або можуть мати значення для справи, які характеризують особу [77, с. 99].

Також, важливим завданням обшуку є виявлення осіб, які ховаються від слідства, виявлення трупа та їх частин. [77, с. 99]. Щодо цього, науковці

виділяють категорії матеріалів, які були б ефективними для встановлення місця знаходження злочинця, зокрема ті, що "...характеризують його особу, розкривають його минуле, зв'язки, плани і наміри, тобто дані, що можуть підказати, де знаходиться особа, яка розшукується, як і де її слід шукати" [74, с. 55].

Зважаючи на практику розслідування злочинів, що вчиняють жінки проти здоров'я і життя особи, ми можемо виділити той факт, що жінки можуть після замовлення вбивства переховуватись за кордоном. Для прикладу, як це сталося із громадянкою України, яка замовила вбивство у 2004 році і лише завдяки плідній співпраці з органами Інтерполу Республіки Італія, її було затримано в Мілані та у березні 2021 року доставлено до Одеси [79]. Відповідно, своєчасне проведення обшуку з метою виявлення особи, яка переховується, є важливим моментом у процесі встановлення достовірних даних.

Зважаючи на завдання, наведені вище, особливу увагу ми хотіли б звернути на завдання виявлення предметів, які б свідчили про особу злочинця, її характеристики, інтереси, уподобання. Такі дані є дуже цінними при розслідуванні злочинів, що вчиняють жінки, адже навіть, наприклад, під час допиту, знання особистості підозрюваної жінки є безцінним засобом для встановлення психологічного контакту, а також дає змогу побудувати правильну стратегію комунікацію.

А зараз детальніше розглянемо процес підготовки до обшуку. Багато науковців виділяють значущість підготовчого етапу до обшуку, що в принципі аналогічно до проведення такої слідчої дії як допит. У свою чергу, К. Чаплинський стверджує, що "ретельна та всебічна підготовка дозволяє якісно та ефективно проводити дану слідчу дію" [77, с. 103]. Щодо цього він виділяє 13 елементів, які є складовими організаційно-підготовчих заходів:

1. "Вивчення матеріалів кримінальної справи.

2. Збір орієнтуючої інформації про:

особу злочинця, а також членів його сім'ї, родичів та знайомих; усі епізоди злочинної діяльності;

місця (об'єкти) обшуків;
знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом і підлягають відшукуванню, та ін.

3. Аналіз та оцінка зібраної інформації та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, до ухвалення рішення про проведення обшуку.

4. Прийняття (ухвалення) рішення про проведення обшуку.

5. Планування та визначення часу проведення обшуку.

6. Створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії.

7. Визначення та підготовка необхідних науково-технічних і транспортних засобів.

8. Вирішення питання про застосування службово-розшукової собаки.

9. Добір необхідних учасників для проведення обшуку.

10. Визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку.

11. Розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення не передбачуваних ситуацій або ускладнень.

12. Складання плану проведення обшуку.

13. Проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх учасників слідчої дії” [77, с. 103-104].

Нас, в межах дослідження, в першу чергу цікавлять лише ті обставини, що пов'язані з участю в обшуку жінки, що вчинила злочин проти життя та здоров'я особи. Тому основна увага в даному підрозділі приділена тим аспектам, які характеризують специфіку участі жінки в даній складній слідчій (розшуковій) дії.

Отже, отримати інформацію, що обшук якимсь чином зв'язаний з викриттям жінки, яка бере участь в злочинній діяльності, можливо при вивченні матеріалів кримінального провадження. В них може міститися інформація про те, що злочин вчинила саме жінка; у злочині підозрюється жінка; об'єкти, що мають значення для кримінального провадження, знаходяться у володінні жінки.

Як ми уже констатували, у всіх ситуаціях важливим елементом підготовки до обшуку є збирання інформації про особу жінки, яку підозрюють у вчиненні злочину.

Так, В. Пясковський у своїй статті згадує О. Р. Ратінова, який рекомендує при збиранні відомостей про осіб, з якими належить мати справу під час обшуку, отримати інформацію з наступних питань:

- а) “ професія або рід занять;
- б) схильність і характер занять на дозвіллі;
- в) спосіб життя, звичайний розпорядок в сім'ї, а при обшуку в службовому приміщенні – режим роботи;
- г) склад сім'ї, стосунки в сім'ї і з сусідами, а при обшуку в службовому приміщенні – з найближчими співробітниками;
- д) особливості поведінки в побуті й на службі;
- е) зв'язки і знайомства” [80, с. 14].

Проведене дослідження дозволяє конкретизувати відомості про особу жінки, яка вчинила злочин проти життя та здоров'я особи. Зрозуміло, не всі дані, що характеризують особу суб'єкта, що цікавить слідчого, мають рівноцінне значення для прогнозу майбутніх дій. Слідчою практикою виокремлювали найбільш значимі відомості про особу суб'єкта, що дозволяють прогнозувати його поведінку на майбутньому обшуку. Такими, на наш погляд, є наступні дані.

Стан здоров'я. Своєчасне отримання інформації про певні захворювання обшукуваної дозволяє, по-перше, підготувати відповідні лікарські засоби і, по-друге, запросити лікаря-спеціаліста відповідного профілю. До того ж, важливо зазначити, що при залученні лікаря до процесу розслідування, варто залучати лікарів жінок. Аргументувати це можна тим, що лікар-жінка, запрошена для участі в обшуку, точніше, ніж лікар-чоловік, здатна розпізнати прийоми маніпулювання обшукуваної, наприклад, яка заявляє, що їй по “жіночих справах” необхідно залишитися одній і привести себе в нормальний стан.

Місце проживання. Попередня інформація про місце проживання обшукуваної полегшує вирішення організаційних питань, і впливає на вибір тактичних прийомів. Зокрема, більш зважено вибирається склад слідчо-оперативної групи, визначаються засоби зв'язку, визначаються найбільш ймовірні місця, де може зберігатися приховуваний об'єкт тощо.

Сімейний стан, склад сім'ї. Знання про ці обставини допоможуть у багатьох аспектах. Зокрема, можна згадати таку обставину, яка пов'язана з оцінкою кількості і розмірів одягу і взуття, що знаходяться в будинку. Порівняння предметів одягу і взуття з членами сім'ї, що реально проживають в квартирі, дозволяє висунути конкретні версії про наявність схованок в деяких з їх і приступити до більш детальної перевірки цих предметів одягу і взуття.

Зв'язки і знайомства. Наявність інформації про тісні стосунки, припустимо із сусідами, може дозволити висунути і обґрунтувати версію про те, що предмети пошуку знаходяться не у помешканні жінки, яка вчинила злочини проти життя та здоров'я особи, а у сусідів. Тому слідчі повинні забезпечити можливість одночасного обшуку місц проживання жіноу та (за необхідності) місця проживання сусідів.

Фактично всі перераховані обставини, залежно від конкретної ситуації, в тій або іншій мірі дуже часто або дуже рідко, але мають значення для слідчої практики. Тому слідчий зобов'язаний мати в своєму розпорядженні знання про властивості особи жінки, у якої має бути проведений обшук. Цікаво зазначити, що у сучасних умовах фактично усю необхідну інформацію про особу можна знайти у соціальних мережах, що значно спрощує роботу слідчих.

З іншого боку, у процесі обшуку приміщення, встановлення певних персональних даних про особу все ще залишається важливою задачею. За загальним правилом, усе речі та документи, які мають бути відшуканими, зазначаються слідчим суддею [81]. Іншими словами, відповідно до специфіки кримінального провадження, “слідчий суддя надає дозвіл на відшукання та вилучення конкретних речей та документи, які мають значення щодо розгляду кримінального провадження” [81].

У попередніх підрозділах ми констатували, що жіноча злочинність відрізняється від загальної і має свої особливості. Відповідно, наявність типових слідчих ситуацій і версій щодо злочинів, що вчинили жінки дає змогу слідчому орієнтуватись у необхідних даних і відповідно, при обшуку, слідчий має краще уявлення щодо конкретних речей, які можуть мати значення для розгляду кримінального провадження. Як ми бачимо, усе взаємопов'язане між собою, тому даний підрозділ щодо проведення обшуку лише ще раз підтверджує важливість систематизації і формування слідчих ситуацій та версій, що характерні для злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняють жінки.

З іншого боку, як ми уже вказували, іноді слідчий, маючи на меті знайти один предмет, на місці обшуку може натрапити на інші важливі для кримінального провадження речі чи документи, які також можна використовувати у доказуванні. Тобто, якщо слідчий, під час обшуку, розуміє, що перед тим є річ чи документ, який може допомогти при розслідуванні, для прикладу, фотографія, що свідчить про факт знайомства, то вони можуть тимчасово вилучалати такі предмети згідно з п.7 ст. 236 КПК України і вони будуть вважатись тимчасово вилученим майном, що також можна використовувати у доказуванні [30].

Визначення часу обшуку. Одним з важливих обставин під час підготовки до обшуку є визначення часу його проведення. При обшуку місця проживання жінки, яка вчинила злочини проти життя та здоров'я особи, інколи з'являються інші фактори, які впливають на час проведення даної слідчої (розшукової) дії. В першу чергу, на вибір часу впливає наявність або відсутність малолітніх дітей, адже це досить ускладнює пошуки і фактично дозволяє жінкам вказувати свою волю членам слідчо-оперативної групи. Припустимо, що жінка, задіюючи почуття співробітників, що здійснюють обшук (участь, жалість, співчуття), здатна перешкодити, наприклад, обшуку дитячого ліжка, одягу дитини, що може негативно відбитися в загальному на підсумки обшуку. До того ж, наявність попередніх даних про особу жінки, її сім'ї усіх інших характеристик,

які ми зазначали вище, допоможе слідчому зрозуміти графік життя підозрюваної і, наприклад, за наявності дітей, які ходять у школу, провести обшук не зранку, а після того, як підозрювана відведе своїх дітей у школу.

Під час проведення обшуку житла жінки, яка вчинила злочини проти життя та здоров'я особи, особливості процесу починають проявлятися вже при проникненні в її квартиру (будинок). Логічно припускаємо, що вчинивши злочин, жінка може очікувати прибуття слідчої підгрупи. Тому при можливості у слідчій практиці використовують чинник раптовості [82, с. 1355]. Це дозволяє уникнути безлічі негативних моментів, коли жінка не хотітиме відкривати двері.

Наступним важливим моментом є вручення ухвали на обшук жінці, яка підозрюється у вчиненні злочину проти життя і здоров'я особи. Згідно з ч.3 ст. 236 КПК України “перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія” [30]. З іншого боку, постає питання кому має бути залишена копія ухвали у тих випадках, коли до обшуку не залучались ні підозрювана жінка, яка володіє житлом, ні інші особи, чий права та законні інтереси були обмежені.

Варто також відзначити, що важливим аспектом при обшуку квартири (будинку) підозрюваної жінки є наявність понятих. Згідно з вимогами ч. 7 ст. 223 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи та обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих [30]. Проте, важливо зазначити, що “поняті, які обов'язково присутні при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії, не можуть бути одержувачем копії ухвали слідчого судді” [83, с. 11]. У випадках, коли у квартирі (будинку) відсутня підозрювана жінка, чи інші особи, чий права та інтереси можуть бути порушені, копія ухвали згідно з ч. 4 ст. 236 КПК України повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи [30].

Слідчий, після того як розяснить присутнім при обшуку їх права і обов'язки, повідомляє обшукуваному щодо яких предметів проводиться обшук і пропонує добровільно видати шукане [74, с. 55]. Після цього в

ознайомлювальних цілях переходить до загального огляду місця обшуку [74, с. 62].

Також, слід зазначити, що на перший погляд досить простим здається правило про те, що особистий обшук має здійснюватись виключно особою тієї самої статі, проте як зазначають практикуючі адвокати, воно може створити багато проблем для правоохоронців, а його порушення може призвести до визнання отриманих даних у ході обшуку доказів недопустимим [84].

Цікаво також зазначити, що “характерною особливістю обшуку є надзвичайно високе психологічне навантаження”, адже як зазначає Д. Деревняк, “обшук фактично є протистоянням між слідчим та особою, якої стосується обшук” [73, с. 105]. Автор, погоджуючись зі значущістю психологічних основ проведення обшуку, доречно зазначає, що тактичні прийоми не вичерпуються ними [73, с. 105].

Зокрема, Д. Деревняк описує такий тактичний прийом під час обшуку, суть якого полягає у залученні особи, якої стосується обшук, до діяльності слідчого (наприклад, пропозиція слідчого надати йому технічну допомогу, наприклад, відкрити шафу, тощо), адже “процес “спільної” діяльності спонукає особу, якої стосується обшук, до спілкування зі слідчим” [73, с. 106].

Інколи обшукувана жінка, бажаючи позбавитися від конкретних об'єктів (наркотиків, записок, коштовностей і ін.), імітує напади слабкості і вимагає можливості віддалитися у вбиральну кімнату. Визнаючи делікатність ситуації, доцільно направити разом з нею супровід – співробітницю органів досудового розслідування або оперативного працівника, що входить до складу слідчо-оперативної групи. Як правило, це дозволяє перешкодити знищенню об'єктів, що мають значення для розслідування злочину.

У попередньому підрозділі ми зазначали про важливість встановлення психологічного контакту із жінкою для забезпечення ефективного результату проведення слідчої дії, адже як ми не раз констатували, практика показує, що жінки все таки схильні признаватись у вчиненному, тому їм важливо створити

умови, що б стимулювали розповісти правду. Такими умовами є встановлення психологічного контакту і у даному випадку ми рекомендуємо застосовувати такі тактичні комбінації: “бесіда з обшукуваним на сторонню тему; використання позитивних якостей особи обшукуваного; зіставлення відповідей обшукуваного з реальною обстановкою місця обшуку” [74, с. 69].

Зрозуміло, що загальним правилом проведення обшуку є послідовна фіксація місця виявлення сховищ, фіксація виявленої речі, пред'явлення їх понятим і обшукуваній, вимога пояснити звідки у неї ця річ тощо. Це у будь-якому випадку обов'язково. Але для обшуків, де присутня жінка, підозрювана у вчиненні злочинів проти життя та здоров'я особи, загальним правилом для слідчого має бути той факт, що результати обшуку будуть на суді оскаржені і як аргумент обов'язково буде або слабе здоров'я жінки, що не зуміла проконтролювати дії членів слідчо-оперативної групи, або напад, який з нею стався під час обшуку. Тому вважаємо доречним запропонувати слідчим обов'язково використовувати при такому обшуку відеозапис.

Окрім цього, вважаємо в міру необхідності фіксувати поведінку і емоційний стан жінки, в якій проводиться обшук. Згодом цей відеозапис може бути використаний в суді як ілюстрація до заяв підсудної.

Таким чином, підводячи підсумки даного підрозділу, можна стверджувати, що тактика обшуку в житлі жінки, яка вчинила злочини проти життя та здоров'я особи, має істотні особливості порівняно з аналогічними слідчими (розшуковими) діями, де обшукуваним є чоловік. На наше переконання, існує потреба, впершу чергу, нормативного закріплення процесу обшуку особи, щоб уникнути випадків порушення прав людини.

Проведення такої слідчої дії як обшук є важливим моментом у кримінальному провадженні, а для того, щоб знайдені предмети і речі були використані у доказуванні важлива кожна деталь процесу обшуку. До того ж, ми рекомендуємо проводити не лише відео-фіксацію самого обшуку, але й

поведінки жінки, у якої проводять обшук, з метою вберегтись від неправдивих тверджень щодо нападу на неї слідно-оперативної групи і інших заяв.

Як ми побачили, хоч деякі тактичні прийоми із науково-методичних рекомендацій щодо обшуку і можна застосовувати до обшуку житла жінок, що підозрюються у злочині проти життя і здоров'я особи, проте ми все таки переконанні, що зважаючи на особливість даного суб'єкта злочину, варто розробити окремі науково-методичні рекомендації із врахуванням усіх особливостей. Зокрема, ми переконані, що варто особливу увагу звертати на особистісні характеристики жінок при підготовці до обшуку, а також під час самого обшуку. Робиться це з метою максимального пізнання індивідуальності жінки, яка згодом може допитуватись, адже вибір тактичних прийомів залежить від деталей, що відомі про її особисте життя. Для прикладу, наявність дітей допоможе краще визначитись із часом обшуку, а факт близький відносин із сусідами допоможе обґрунтувати версію про можливу схованку предметів, що мають бути вилучені, саме у житлі сусідів.

Як результат, закріплені рекомендації щодо обшуку жінок і їхніх місць проживання забезпечить ефективність самого процесу обшуку і відповідно результативність у кримінальному провадженні.

Підводячи підсумки даного розділу, хочемо наголосити на тому, що усі психологічні, біологічні та соціальні особливості жінок мають прийматись до уваги, проводячи слідчі (розшукові) дії. В цьому випадку, важливо зазначити, що хоч деякі тактичні прийоми із науково-методичних рекомендацій щодо допиту та обшуку і можна застосовувати до жінок, що підозрюються у злочині проти життя і здоров'я особи, проте ми все таки переконанні, що зважаючи на особливість даного суб'єкта злочину, варто розробити окремі науково-методичні рекомендації із врахуванням усіх особливостей.

Кожна слідча дія є процесуально регламентованою і безперечно, що слідчим варто бути максимально професійними, щоб не порушувати

процесуальний аспект з метою правомірного використання отриманої інформації у доказуванні. При проведенні слідчих дій щодо підозрюваних жінок, виникають додаткові фактори, що можуть спричинити труднощі.

Зокрема, хочемо виділити, що під час проведення слідчих дій важливим моментом є встановлення психологічного контакту із підозрюваною жінкою. Дану мету можна досягнути використовуючи різні тактичні комбінації, що залежать від ситуації.

Ми рекомендуємо слідчим враховувати такі особливості, як для прикладу той факт, що частина жінок не бажають змінювати свої показання, адже не хочуть здатися нерозумними. Враховуючи цю особливість, слідчий повинен знати не лише тактичні прийоми з професійної сторони, але й психологію взаємодії із людиною. Щодо цього, ми виділили, що ефективними тактичними прийомами будуть : 1) прояв співпереживання і розуміння психологічного стану допитуваної, 2) використання чинника раптовості (як при допиті, так і обшуку), 3) тимчасове маскування мети допиту і об'єму наявних доказів, 4) пред'явлення доказів залежно від їх значущості, 5) демонстрація слідчим своєї обізнаності про деталі злочину. Жінками властиво обмовлятися і признаватися у вчиненому злочині, тому ми вважаємо, що шляхом до вдосконалення проведення слідчих (розшукових) дій є тренінги для слідно-оперативних, що орієнтовані на психологічний аспект роботи із підозрюваними жінками.

Ми зазначали, що під час проведення обшуку, важливим елементом процесу, особливо під час підготовки, є збирання інформації про особу жінки, яку підозрюють у вчиненні злочину. Дана інформація становитиме вагому цінність під час всього кримінального провадження, адже дозволить вибирати правильні тактичні дії і, наприклад, під час обшуку, допоможе підготуватись до різних ситуацій. Наприклад, наявність дітей у жінки може допомогти у правильному виборі часу проведення обшуку, чи близькі стосунки із сусідами дозволять висунути обгрунтовану версію про можливу схованку саме у їхньому житлі.

До того ж, ми рекомендуємо залучати жінку-лікаря при проведенні слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку і при можливості, на допиті, з метою вчасного розпізнання імітацій проблем здоров'я із боку підозрюваних жінок. Це допоможе не затягувати процес і вчасно зібрати необхідні докази.

ВИСНОВКИ

Жіноча злочинність стає з кожним роком все більшою проблемою на шляху забезпечення благополуччя як в Україні, так і у світі загалом. Вона визначається особливою суспільною небезпечкою у зв'язку із роллю, яку виконують жінки у суспільстві.

У свою чергу, криміналістична характеристика злочину та її елементи, дозволила виділити нам особливості злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняють жінки, які виступатимуть основою для ефективного розслідування даних злочинів.

Було досліджено, що спосіб вчинення злочину і особа злочинця є тими елементами у криміналістичній характеристиці злочину, що виділяють злочини вчинені жінками від загальної злочинності.

Із проаналізованого було встановлено необхідність підвищувати рівень обізнаності працівників правоохоронних органів, суддей щодо особливостей жіночої злочинності, а також загальний рівень обізнаності суспільства щодо насильства як з боку чоловіків, так і з боку жінок.

До уваги має братися той факт, що у більшості випадків жінки скоюють злочини через те, що опиняються у несприятливих обставинах (фінансові труднощі, насильство з боку партнера, важке дитинство, що посприяло психологічним проблемам, депресія та інші стресові ситуації). Саме соціальні, а не біологічні чинники виступають причиною виникнення злочинних намірів у жінки через кризові ситуації в міжособистісних стосунках, а тому даний аспект обов'язково має бути врахованих при розслідуванні злочину і особливо під час визначення покарання.

Говорячи про характерні способи вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи жінками, то це, як правило, нанесення тілесних ушкоджень, задушення, а також ми виділили отруєння. Найчастіше ці злочини вчиняють злочини у сфері побуту, тому в більшості предметом злочину є кухонні ножі,

скляні предмети. Саме названі нами характеристики способі вчинення злочину, при розслідуванні, можуть допомогти слідчим висунути версії щодо особи злочинця саме жінки.

Також, було встановлено, що важливим елементом у криміналістичній характеристиці злочинів проти життя і здоров'я вчинених жінками є особа злочинця. Дані про жінку, як особу, що вчинила злочин є великою цінністю під час всього кримінального провадження, а тому рекомендуємо слідчим звертати особливу увагу на предмети, що можуть допомогти дізнатись про особливості характеру чи особистого життя підозрюваної жінки. У свою чергу, з проаналізованих матеріалів ми довідались, що більшість злочинів проти життя і здоров'я особи, жінки вчиняють у стані алкогольного сп'яніння. Дану особливість можна пояснити намаганням жінки уникнути життєві труднощі, що супроводжується психологічними проблемами і дозволяє характеризувати таких жінок, як таких у яких занижений рівень самоконтролю, а емоційність та імпульсивність проявляються частіше, ніж раціональне сприйняття ситуацій.

З проаналізованого ми можемо ствердити, що найчастіше жінки вчиняють злочини проти життя і здоров'я осіб на ґрунті особистої непрязні, помсти та ревності. А потерпілими зазвичай є чоловіки, знайомі, діти і найрідше – незнайомі люди.

Як ми побачили, незважаючи на різноманіття конкретних ситуаційних обставин, злочини проти особи вчинені жінками, об'єднує щось загальне, а саме, порушення міжособистісних внутрішньо сімейних відносин з спрямуванням агресії на особу найближчого оточення. Ми переконані, що ретельніша робота із психологічним аспектом жіночого здоров'я допоможе запобігти вчиненню злочинів.

Зважаючи на те, що більшість злочинів скоюється у зв'язку із домашнім насильством, ми переконані, що потрібно надавати більшу допомогу жінкам, які опинились у такій ситуації, адже це допоможе запобігти виникненню обставин, що спровокували б жінок на злочинні дії. До того ж, зважаючи на статистику, що із 84,5% обвинувальних вироків, де було зафіксовано факт

провокуючого і протиправного поведіння потерпілого щодо жінки, лише у 19, 5% дана обставина розглядалась як пом'якшуюча, ми наголошуємо на тому, що шляхом вдосконалення цілої правоохоронної системи є об'єктивне врахування пом'якшуючих обставин при винесенні вироку жінці, над якою знущались та яку били.

Тема особливостей відбування покарання засуджених жінок варта окремої магістерської роботи, проте ми вважаємо за необхідне ствердити про необхідність перегляду підходів перевиховання жінок, особливо при засудженні, адже ті умови, у яких опиняються жінки лише ще більше руйнують її психіку і підсилюють процес розриву соціальних та сімейних зв'язків, що безперечно негативно впливає не лише на жінку, а в деяких випадках і на її дітей.

Важливу роль під час розділування злочинів відіграють слідчі ситуації та слідчі версії і хочемо зазначити, що наукові надбання по цьому питанню не вичерпали існуючих теоретичних проблем, а тому як теоретичний так і практичний аспект потребує подальшої розробки.

Ми переконані у необхідності розробки типологізації слідчих ситуацій та версій, які були б закріплені у науково-практичних рекомендаціях, що було б націлене на полегшення розробки алгоритмів дій слідчого, сприяючи виявленню, розкриттю, розслідуванню даного злочину з найменшим використанням сил та часу. Напрацювання у даному напрямку зможуть пришвидшити ефективно розслідування.

Під час допиту ми також рекомендуємо слідчому звертати особливу увагу на встановлення додаткових обставин, які можуть пом'якшувати або навпаки обтяжувати покарання особи, зокрема слідчому необхідно робити акцент на дослідженні таких обставин, які б свідчили про те, що жінка вчинила злочин, перебуваючи у стані необхідної оборони або у під час сильного душевного хвилювання.

Також, було проаналізовано доречність залучення фахівців в області медицини і психіатрії. Як ми констатували у першому розділі, у багатьох жінок-

злочинниць наявні психологічні травми, алкогольна чи наркотична залежність, а отже медичні фахівці, знаючи потреби і особливості жінок у таких ситуаціях, допомогли б налаштувати правильний контакт із підозрюваною жінкою. У додачу, було аргументовано потребу збільшення числа кваліфікаційного жіночого персоналу в правоохоронних органах України.

Хочемо відзначити, що проводячи допит, варто пам'ятати про культуру поведінки та зовнішній вигляд, що відіграють надважливу роль. До того, рекомендуємо враховувати той факт, що жінка, яка вчинила злочин через невірність свого партнера, буде йти на співпрацю із слідчою-жінкою, а не чоловіком. До того ж, рекомендуємо застосовувати тактику із залученням приємних запахів, що можуть налаштувати підозрювану на відкритішу співпрацю. Також, зважаючи на той факт, що жінкам властиво признаватись у вчиненому, проте частина з них не хоче здаватись нерозумними, тому продовжує дотримуватись своєї теорії і давати неправдиві свідчення, ми рекомендується використовувати тактику стимулювання позитивних якостей підозрюваної, маскуванню мети допиту (з метою виявлення обмовки) та інші зазначених нами тактичних дій, націлених на встановлення психологічного контакту.

З метою проведення ефективного обшуку, ми рекомендуємо зібрати попередню інформацію про жінку, у якій буде проводитись обшук, зокрема про стан здоров'я, місце проживання, сімейний стан та склад сім'ї, знайомства та звязки. Під час же самого обшуку, особливу увагу ми хотіли б звернути на завдання виявлення предметів, які б свідчили про особу злочинця, її характеристики, інтереси, уподобання. Такі дані є дуже цінними при розслідування злочинів, що вчиняють жінки, адже навіть, наприклад, під час допиту, знання особистості підозрюваної жінки є безцінним засобом для встановлення психологічного контакту, а також дає змогу побудувати правильну стратегію комунікації.

Загалом, ми переконані, що детальніше дослідження особливостей жіночої злочинності і розроблення науково-практичних рекомендацій здатні підвищити

ефективність розслідування злочинів проти життя і здоров'я, вчиненнях жінками, а саме зменшити кількість жіночої злочинності завдяки вчасному наданню психологічної допомоги, встановленню і усуненню істинних причин, що сприяли формуванню злочинного наміру у жінки, а також допомогли б у виборі і розробці тактичних дій, що сприяли б встановленню достовірних даних у справі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнякова Т. В. Кримінологічний аналіз жіночої злочинності // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 1. С. 49-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_1_13.
2. Перелигіна Р. В. Кримінологія насильства осіб жіночої статі: дис. ... кандидат юр. наук. Київ, 2015. 217 с.
3. Берназ П.В. Поняття “Криміналістична характеристика злочину” // Південноукраїнський правничий часопис. 2017. № 2. С. 34 - 38. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1067>.
4. Кирюха Д. Є. Сутність та система криміналістичної характеристики злочинів: пов'язаних із створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 174-178. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvdduvs_2018_1_35.
5. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории — к практике. М.: Юрид, лит., 1988. 304 с. URL: <https://studfile.net/preview/5909635/>.
6. Ігнатов О. М. Насильство як спосіб вчинення злочину: поняття та сутність // Форум права. 2010. № 3. С. 144-151. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2010_3_21.
7. Янкова Х. Г. Сучасне розуміння криміналістичної характеристики злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками // Національна академія

- внутрішніх справ. 2014. 10 с. URL: <https://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/282>.
8. Вирок Роздільнянського районного суду Одеської області від 17.10. 2013 року. Справа № 511/1272/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/33999187>.
9. Корецький С. Петьков В. А. Особистість злочинця як об'єкт психологічного дослідження // Вісник Національного університету оборони України. 2015. Вип. 1. С. 112-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2015_1_21.
10. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривий Ріг Дніпропетровської області від 14 липня 2008 року. Справа No 1-527/08. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8935441>.
11. Дудніков А. Л. Криміналістичне поняття 'спосіб злочину' // Проблеми законності. 2012. Вип. 120. С. 209-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2012_120_25.
12. Кубальський В. Н., Момотюк В. О. Жіноча злочинність: особливості та тенденції розвитку в Україні // Судова апеляція. 2018. № 4. С. 60-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2018_4_8.
13. Вирок Перечинського районного суду Закарпатської області від 5 липня 2010 року. Справа № 1-79/2010. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51142798>.
14. Надьон О. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1111/%CD>.
15. Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука від 24 жовтня 2018 року. Справа № 544/1235/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77345710>.
16. На Вінниччині жінка кухонним ножом вбила чоловіка. Главком. 2021. URL: <https://glavcom.ua/vinnytsia/news/na-vinnichchini-zhinka-kuhonnim-nozhem-vbila-cholovika-739658.html>.
17. Вирок Драбівського районного суду Черкаської області від 11 листопада 2014 року. Справа No 692/1482/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41315519>.

18. Жінку, яку підозрюють у жорстокому вбивстві чоловіка, взяли під варту. UA Рівне. 2019. URL: <https://rv.suspilne.media/news/35973>.
19. “Київська отруйниця”. Історія останньої смертної кари жінки часів СРСР. URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/kyivvska-otrujnyczya-istoriya-ostannoyi-smertnoyi-kary-zhinky-chasiv-srsr/>.
20. В Києве неизвестная женщина “врач” травит одиноких пожилых пенсионерок сильнейшими снотворными препаратами. Факти. 2004. URL: <https://world.fakty.ua/64358-v-kieve-neizvestnaya-zhenschina--quot-vrach-quot-travit-odinokih-pozhilyh-pensionerok-silnejshimi-snotvornymi-preparatami>.
21. Поліцейські Тячева затримали жінку, яка нанесла смертельне поранення своїй знайомій. 2020. URL: <https://mistaua.com/Новини/Кримінал/поліцейські-тячева-затримали-жінку/149801/?setcity=1011>.
22. Вирок Теробовлянського районного суду м. Теробовля від 31 травня 2012 року. Справа № 1-2/12 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24604013>.
23. Вирок Новокаховського міського суду Херсонської області від 21 червня 2012 року. Справа № 2117/1-583/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24876682>.
24. В Івано-Франківську СБУ попередила замовлене вбивство громадянина ЄС. Сайт Служби Безпеки України. 2020. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/7084>.
25. Меркулова В.О. Жінка як суб’єкт кримінальної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юр. наук. Київ, 2003. 29 с. URL: <https://i-rc.org.ua/files/personalii/merkulova-v-a.pdf>.
26. Меркулова В.О. Жінка як суб’єкт кримінальної відповідальності: Монографія. Вид. 2-е. Одеса, 2003. 281 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/297/1/Меркулова.%20Жінка%20Ояк%20суб%27ект%20крим.%20відповід..pdf>.
27. Шевченко Л. О. До питання про типологію жінок, які скоїли злочини проти життя та здоров’я особи // Право і Безпека. 2004. - Т. 3, № 2. С. 224-228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2004_3_2_60.
28. Вбивство у стані афекту: адвокат з Кіровоградщини домігся зменшення

- покарання, 2020, URL: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/vbyvstvo-u-stani-afektu-advokat-z-kirovogradshhyny-domigsysya-zmenshennya-pokarannya/>.
29. Вирок Новозаводського районного суду м. Чернігів від 12 серпня 2008 року. Справа № 1-225/2008. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2319749>.
30. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. видання : текст прийнятий ВР України 13 квіт. 2012, редакція від 17.03.2021. Київ. 382 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
31. Москаленко Г. В. Поняття та особливості етапів розслідування злочинів // Актуальні проблеми держави і права. 2009. С. 376–379. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apdp_2009_49_64&C21COM=S&I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&S21FMT=ASP_meta&S21REF=10&S21STN=1&Z21ID=
32. Шевчук В.М. Вплив етапів розслідування на розробку тактичних операцій // Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. No 4. С. 48-53. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnapu_2012_4_11.
33. Мазур А. Межі початкового етапу розслідування // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 435-441. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlnu_yu_2015_61_54.
34. Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... на здобуття канд. юр. наук. Одеса, 2018. 218 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9316/Загородній%20І.В..pdf?sequence=6&isAllowed=y>.
35. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Том 3. 559 с. URL:

http://www.law.vsu.ru/structure/criminalistics/books/belkin_crim3.pdf

36. Бічурін Р. Х. Типові ситуації початкового етапу розслідування вбивств із хуліганських мотивів // Национальный юридический журнал: теория и практика. 2016. С. 125-129. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/2/part_1/29.pdf.
37. Артюх О. М. Класифікація типових слідчих ситуацій, що виникають при виявленні та розслідуванні протидії законній господарській діяльності // Південноукраїнський правничий часопис. 2015. №1. С. 85-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_1_29.
38. Іваниця А. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування вбивств через необережність // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 7. С. 153-156. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/7/33.pdf>.
39. Татаренко О. На Рівненщині жінку затримали за вбивство чоловіка ножем. Суспільне новини. 2020. URL: <https://suspilne.media/36018-na-rivnensini-zinku-zatrimali-za-vbivstvo-colovika-nozem/>.
40. Вирок Березівського районного суду Одеської області від 04 травня 2018. Справа № 494/551/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73776922>.
41. Діденко Н. Найцинічніші й найжорстокіші злочини скоюють...жінки. Електронний ресурс. URL: <https://exo.in.ua/news/14241>.
42. Гребінь В. У Києві жінка ледь не вбила ножем чоловіка через ревності. Вечірній Київ. 2021. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/48787/>.
43. На Київщині “самогонщиця” на ґрунті ревності забила до смерті пенсіонера. 2020. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/167942-na-kyivshchyni-samohonshchytsia-na-grunti-revnoshchiv-zabyla-do-smerti-pensionera>.
44. Синчук В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування вбивств // Вісник Академії правових наук України. Харків, 2002. № 2(29). С. 181–185. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4681/1/Sunchyk_181.pdf.
45. Жінка зізналася у подвійному вбивстві літньої пари. 4 Канал Київ. 2018. URL: <https://newsvideo.su/video/8852449>.
46. Під Києвом жінка убила молодого співмешканця. Моя Київщина. 2021. URL:

<https://mykyivregion.com.ua/news/pid-kijevom-zinka-ubila-molodogo-spivmeskancya>.

47. Ткачук Б. У Києві мати викинула з 8 поверху свою 3-річну дитину. Хлопчик вижив, а жінку затримали. Громадське. 2021 URL: <https://hromadske.ua/posts/u-kiyevi-mati-vikinuli-z-8-poverhu-svoyu-3-richnu-ditinu-hlopchik-vizhiv-a-zhinku-zatrimali>.
48. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 08 серпня 2016 року. Справа № 243/6216/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/59512104>
49. На Миколаєві жінка зізналась у вбивстві чоловіка – наркомана. 2013. URL: https://news.pn/uk/criminal/80287?_device=mobile&lang=ua®ion=mk.
50. Антошук А. О. Типові слідчі ситуації та версії на початковому етапі розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини // Право і суспільство. 2012. № 5. С. 166-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_5_36.
51. Синчук О. В. Функції типових версій // Актуальні проблеми держави і права. 2008. Вип. 44. С. 142-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_44_28.
52. Жерж Н.А., Дирдін М. Є., Слідчі ситуації та типові криміналістичні версії щодо особи злочинця при розслідуванні окремих насильницьких злочинів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 32(3). С. 117-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29_30.
53. Дуфенюк О. М., Кунтів А. І. Типові слідчі версії початкового етапу розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання // Актуальні проблеми досудового розслідування. 2015. С. 206-207. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/7203>.
54. Мазур А. А. Побудова криміналістичних версій на початковому етапі розслідування окремих видів злочинів проти правосуддя // Право і суспільство. № 4 частина 2. 2015. С. 193-198. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2015/4_2015/part_2/34.pdf

55. Маланчук П. М., Пось А. А. Висування і перевірка слідчих версій // Правові горизонти. 2017. С. 74-78. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65457/1/Malanchuk_Pos.pdf
56. Криміналістика (курс лекцій) : навч. посіб. / М.Ю. Будзієвський та інші. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2013. 362 с. URL: <https://lawbook.online/osnovyi-kriminalistiki/ponyattya-vidi-kriminalistichnih-69670.html>.
57. Ботнарєнко І. А. Слідча версія як передумова планування розслідування // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 1. С. 283-289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2016_1_41.
58. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: Монографія / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька // Право, 2006. 624 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/PRAVO/Shepitko_Rozslid_2006.pdf
59. На Хмельниччині у Святвечір жінка вбила свого чоловіка. 2021. URL: <https://dilo.net.ua/novyny/na-hmelnichchyni-u-svyatvechir-zhinka-vbyla-svogo-cholovika/>.
60. Багрій М.В. Значення слідчих версій у тактиці збирання та перевірки непрямих доказів у кримінальному судочинстві України // Університетські наукові записки. 2009. № 1. С. 296-300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_54.
61. Загородній І. В. Типові слідчі ситуації і версії на початковому етапі розслідування нанесення тілесних ушкоджень // Південноукраїнський правничий часопис. 2017. С. 99-102. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/26.pdf>
62. Гавенко А. О., Матюшенко К. О. Слідчі ситуації та слідчі версії при розслідуванні дітовбивства // Грані права: XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса. 2018. С. 384-387.

URL:

http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10634/18_Гавенко%2c%20Матюшенко_384-387.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

63. Біленчук П. Д., Ярмолюк А.А. Вчинення серійних маніакальних вбивств жінками – глобальна проблема загрози безпеці сучасного світу та цивілізації // Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2015. Вип. 3. С. 163-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2015_3_18
64. Процюк О.М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Київ, 2017. С. 224. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1444>.
65. П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2007. 512 с. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p09_25.pdf
66. Климчук М. П., Фурман Я.В. Тактичні особливості допиту підозрюваних - членів організованих злочинних угруповань // Юридичний науковий електронний журнал. № 1. 2017. С. 174-177. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/45.pdf.
67. Іщенко А.В., Пясковський В.В., Самодін А.В., Черноус Ю.М. та ін. Криміналістика у питаннях і відповідях : Навчальний посібник // ТОВ "Видавництво "Центр учбової літератури", Київ. 2016. 118 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ischenko_Andrii_Volodymyrovych/Kryminalistyka_u_pytanniakh_i_vidpovidiakh.pdf?PHPSESSID=q8faggahkir1rpv4q3vmha37q5.
68. Янкова Х. Г. Особливості тактики допиту жінки-підозрюваної при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи // Митна справа. 2015. № 4(2). С. 17-22. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_4\(2\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_4(2)_5).
69. Особливості розслідування вбивства матерію своєї новонародженої дитини. // Мультимедійний навчальний посібник 'Особливості розслідування окремих

- видів злочинів'. Національна академія внутрішніх справ. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection2.html>
70. Коробка О. С. Допит у конфліктній слідчій ситуації // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 382-385. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/101.pdf.
71. Матюшкова, Т. П. Бар'єри спілкування в тактиці допиту: деякі особливості виникнення та прийоми подолання // Право і безпека. 2010. № 4 (36). С. 187-190. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6135>.
72. Степанова Г., Степанов О., Кулик М. Обшук особи за КПК України: проблемні питання та шляхи вдосконалення // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 294-298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_58.
73. Деревняк Д.В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення // Криміналістичний вісник. 2015. № 2. С. 104-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2015_2_16.
74. Кікінчук В. В., Бугайчук К. Л., Малярова В. О., та Матюшкова, Т. П. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації. Харків, 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh%20rozshukovykh%20dii%20naukovo-metodychni%20rekomendatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
75. Мадяр С. С., Алексейчук В. І. Обшук особи: процесуальний порядок і тактика. 2015. 241-243. URL: http://tdp.kpi.ua/wp-content/uploads/Zbirnik_yuridichna_konferentsiya_2015_зашифрован.pdf#page=241.
76. Кофанов А.В., Кофанова О.С. Криміналістика : посібник для підготовки до іспитів. 2011. 248 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4343/1/Криміналістика_Кофанови.pdf.

77. Чаплинський К. О., Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія // Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2006. 375 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/m2tosd.pdf>.
78. Ухвала Катеринопільського районного суду Черкаської області від 05 квітня 2018. Справа № 689/72/18. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/73272952>.
79. Замовницю вбивства, що тривалий час переховувалась за кордоном, засуджено майже до 11 років позбавлення волі. Одеська обласна прокуратура. 2014. URL: https://od.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=140533&fp=3070&s=print.
80. Пясковський В.В. Тактика обшуку. Фондова лекція навчальної дисципліни 'Криміналістика'. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016.
81. Дії при початку обшуку – інструкція. Приватне Підприємство Бюро Економічної та Правової Безпеки // Юридичний портал Протокол. 2016. URL: https://protocol.ua/ua/dii_pri_pochatku_obshuku/.
82. Шевчук В. М. Чинник раптовості: сутність та його тактико-криміналістичне значення у кримінальному провадженні // Science and society. Hamilton, Canada, 2019. С. 1353–1359. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17046/1/Shevchuk_1351-1359.pdf
83. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів / О. В. Швидкова. // Часопис Національного університету 'Острозька академія'. Сер. : Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_35.
84. Що робити якщо до вас прийшли 'незвані гості'? Поради бізнесу при обшуку // Асоціація правників України. 2021. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8274/>.